

ELSŐ CSATAHAJÓOSZTÁLY

SMS Tegetthoff (II.) 1912

SMS Tegetthoff (II.) csatahajó – dreadnought

(Testvérhajói: SMS Prinz Eugen, SMS Viribus Unitis, SMS Szent István)

Az első Tegetthoff nevű hajó hadihajó 1878-ban épült, amit 1912-ben átkereszteltek SMS Mars névre.³⁰³⁹ 1872-ben épült az Admiral Tegetthoff nevű sarkkutató gőzhajó.

Teljesen más az 1910-es években közlekedő Tegetthoff dunai személyszállító gőzös.

(„SMS” a „Seiner Majestät Schiff” avagy „Őfelsége hajója”)

Hívójele: AF és 60 034

Vízkeszítési kapacitása: 20 000 tonna (19,684 hosszú tonna; 22,046 rövid tonna)

Vízkeszítési kapacitása feltöltve: 21,689 tonna (21,346 hosszú tonna; 23,908 rövid tonna)

Méretei:

Hossza 152 m (498 ft 8 in)

Szélessége 27,90 m (91 ft 6 in)

Merülése 8,70 m (28 ft 7 in)

Meghajtása:

12 db Yarrow kazán (Babcock & Wilcox kazánt csak a Szent István kapott) vízcsöves, széntüzelésű kazán

4 db brit Parsons gőzturbina, külön vízzáró rekeszben. (AEG-Curtiss turbinát csak a Szent István kapott.)

4 db tengely

Készül az egyik turbina.³⁰⁴⁰

(Nem tudni, hogy valójában melyik Tegetthoff osztályú hajóhoz)

A négycsavaros hajóknál a két szélső volt a nagynyomású, a két belső pedig a kisnyomású turbina. Az AEG-Curtiss-turbináknál (kétszavaros) viszont ezt úgy oldották meg, hogy a kis- és a nagynyomású részt egy-egy külön egységben, egymás mögött helyezték el. Ezzel a megoldással a hosszú turbinatengelyek hőtágulását is közömbösíteni tudták. A nyomcsapágy a kis- és nagynyomású egység között volt. A turbinák viszonylag kis fordulatszámát természetesen a hajócsavarok hatásfokához kellett igazítani. Ezt az igen nehéz géptechnikai feladatot a szerkesztők úgy oldották meg, hogy az egyes turbinaegységekbe a gőz befűtéséhez nyomás- és sebességfokozatokat építettek be, így a hajó

³⁰³⁹ Pesti Napló, 64. évfolyam, 1913-10-05 / 236. szám

³⁰⁴⁰ [https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Tegetthoff_\(1912\)](https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Tegetthoff_(1912))

manővezéséhez szükséges fordulatszám-ingadozásokat is biztosítani tudták. Ez kb. 60 és 300 ford/min között mozgott. Mivel a turbina adottságainál fogva csak egy irányba képes forogni, a kisnyomású részhez építették hozzá a hátrajáró egységet, mely az „előre” egység teljesítményének mintegy 45%-át adta. A kisnyomású rész utolsó fokozatának tartozéka a fáradtgőz-elvezető és a felületi kondenzátor, amely közös volt a „hátra” egységgel. Ily módon azt is megoldották, hogy az éppen nem üzemelő előre vagy hátra - rész vákuumban forgott. A turbinák természetesen túlhevített gőzzel üzemeltek. A túlhevítők a B. W. kazánok lángjáratának első fordítókamrája fölé voltak beépítve. A kazánok gőzkészítéséhez - felfűtéséhez - kb. egy, a turbinák előmelegítéséhez pedig ennél valamivel több másfél óra kellett. Bár ezt már kb. 3 bar gőznyomásnál meg lehetett kezdeni.³⁰⁴¹

4 db hajócsavar

2 db kormánylapát

Teljesítménye: 25 638 - 26 400 - 27 000 LE (HP) (19 700 - 20 137 kW)

Elektromos teljesítmény 4×300 KW turbinás hajtású egyenáramú dinamó 2×150 KW turbinás egyenáramú dinamó 2×150 KW motoros DC dinamó 2×AC generátor³⁰⁴²

A Tegetthoff villamos gépei egyszerre négyezer kilowatt áramot termelnek, ami akkora mennyiség, hogy Bécs valamennyi villamostelepe együttvéve sem produkál többet. Érdekes apróság, hogy a Tegetthoffon háromezer méter hosszúságú telefondrót van. Végtelenül érdekes egy ilyen modern csatahajónak minden részlete, kezdve a huszonezer lóerőt kifejtő turbináktól, egészen a burgonyahámológépig, amelyet szintén villamossággal hajtanak. A villamos áramot egyébként is ezer vonatkozásban használják. A hajón létünk alkalmával villamossággal főztek az ezerkétszáz főnyi legénység számára gulyást és magunk is ettünk abból a kiváló minőségű kenyérből, amelyet ugyancsak akkor szedtek ki a villamos kemencéből. Megkínáltak a hajón sült édességgel, a hajón gyártott szénsavas üdítő itallal, Tegetthoffról elnevezett cigarettával.³⁰⁴³ A hajó világítását több mint 1200 izzó biztosítja. A fedélzeten 75 segédgép is található.³⁰⁴⁴

Üzemanyaga:

1844,5 tonna (1815,4 hosszú tonna; 2033,2 rövid tonna) szén

267,2 tonna (263,0 hosszú tonna; 294,5 tonna rövid tonna) fűtőolaj

A fűtőolajat a nagyobb hatásfok végett, a szénre permetezték.

A Tegetthoffok óránként átlagban 300 t szenet tudtak berakni a bunkerjeikbe. Öt óra alatt a teljes szénkészletük a hajón volt.

Sebessége: 20 csomó (37 km/h) tervezett sebesség

Elért legnagyobb lejegyzett és fennmaradt sebessége 19,75 csomós (36,58 km/h; 22,73 mph)

A Tegetthoff osztály sebességpróbáinak jegyzőkönyvei elvesztek, így a négy hajó valós legnagyobb sebessége ismeretlen.

(Van olyan forrás, ami a Tegetthoff osztály hajóit 20,3 – 20,5 csomós sebességre írja a próbautakra hivatkozva.)³⁰⁴⁵

Hatótávolsága: 7800 km (4200 tmf, vagy 4 800 mérföld) 10 csomós (19 km/h) sebesség mellett (Eredetileg 5000 tmf-el számoltak a tervezéskor.)

Személyzete: 1087 fő³⁰⁴⁶ (38 tiszttel, 1056 emberrel = 1094 fő) A matrózok között igen sok a magyar.³⁰⁴⁷

950 fő³⁰⁴⁸ Más adat szerint 1200 fő, amiből 450 fő volt magyar származású.³⁰⁴⁹

³⁰⁴¹ Petneházy Zsolt ny. hajóskapitány: Adalékok a SZENT ISTVÁN csatahajó történetéhez: Haditechnika 24. évfolyam 1990 / 1. szám / HADITECHNIKA-TÖRTÉNET

³⁰⁴² https://issuu.com/belvederemeredionale/docs/kramlimihaly-2021-austro-hungarian_battleships_190/s/13556369

³⁰⁴³ Budapesti Hírlap, 1914. január (34. évfolyam, 1-27. szám) 1914-01-18 / 16. szám

³⁰⁴⁴ Neugkeits-Welt-Blatt, März 1912-03-21

³⁰⁴⁵ <https://naval-encyclopedia.com/ww1/austria-hungary/tegetthoff-class-battleships.php>

³⁰⁴⁶ [https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Tegetthoff_\(1912\)](https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Tegetthoff_(1912))

³⁰⁴⁷ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-01-18 / 16. szám

³⁰⁴⁸ Gonda Béla szerk.: A Tenger 2. évfolyam 1912 Éves tartalomjegyzék / A „TEGETHOF” csatahajó vízrebocsátása (3 képpel)

³⁰⁴⁹ Délmagyarország, 2. évfolyam, 1913-09-21 / 220. szám

Páncélzata: (KC: Krupp cementált, K: Krupp nem cementált, SP: Spezialstahl, SM: Siemens-Martin)
Övpáncél: 110 - 150 - 280 mm KC (5,9 – 11 hüvelyk) A páncélöv a lövegtornyok között a legerősebb, majd az orr és a tat felé 150 mm-re csökken, de nem ért el a hajó orráig illetve tatjáig. Az orrfelé 130 mm-es, míg a tat felé 110 mm-es övpáncélt kapott.

A páncél alatt 80 mm-es teak-fa rész, amire rögzítették a páncéllemezeket.

Felső páncélöv: maximális vastagsága 180 milliméter KC (7,1 hüvelyk) volt, de 110 milliméterre (4,3 hüvelyk) vékonyodott az elülső lövegtoronytól egészen a hajó orráig.

Ágyútornyok: 60 - 280 mm KC (2 – 11 hüvelyk). Elöl 280 mm KC, oldalt 200 mm KC, hátul 130 - 150 mm KC, felül 60 mm K
60 mm (2 – 6 hüvelyk)

Parancsnoki torony: 280 mm. Elöl 280 mm KC, oldalt és hátul 150 mm KC, felül 60 mm SM (2 – 6 hüvelyk)³⁰⁵⁰

Kazamaták: 180 mm KC (7 hüvelyk)

Elöl és hátul a páncélozott válaszfal: 150 mm KC

Barbettek: 280 mm KC

Hátsó összekötő torony: A 15 cm-es vezérlőtornyok elöl és oldalt 180 mm KC, tető 40 mm SM

Páncélozott fedélzet: lejtős részek 18 mm és 18+30 mm, vízszintes részen 18+18 mm SM

Fedélzet: 30 - 48 mm (1 – 2 hüvelyk), ami a hajót két, egymás fölötti rétegben védte.

A Tegetthoff hajótestét kettős fenékkal építették, és egy 10 mm-es (0,4 hüvelyk) páncéllemez védte. Belül, 1,22 méter mélységben volt a megerősített belső hajófal, amely két réteg 25 milliméteres SP (1 hüvelyk) lemezből állt. Ez torpedóvédelem szempontjából igen gyenge volt, mert csak 1,6 m (5 láb 3 hüvelyk) távolságot biztosított, így nem tudta volna felfogni a torpedó és az aknák robbanásának az erejét. Ez a konstrukciós hiba vezetett az SMS Szent István és az SMS Viribus Unitis elvesztéséhez.

A páncélzat anyaga krómtúacél. Az összes páncéllemezeket a witkovitzi gyár szolgáltatta.³⁰⁵¹

A szakértők a hajó páncélzatát, elavultnak és sebezhetőnek tartották a tűzzel és légi bombákkal szemben. Hiányolták a páncélozott rácsokat a kéményeken és a szellőzőcsatornáknakban. A szellőzést általában elégtelennek ítélték meg, és egy teljesen új szellőzési koncepciót javasoltak a jövőbeli csatahajók számára. Kifogásolták a szellőző- és kábelcsatornákat, amelyek vízszintesen haladtak át a fő vízzáró válaszfalakon. Valójában ezt a gyakorlatot az MTK és az Arsenal is elfogadta, és a trieszti építésű egységek válaszfalait is hasonlóan építették. A Tegetthoffokon túl sok vízzáró ajtót vágtak a vízzáró válaszfalakba, ami veszélyeztette a vízzáróságukat. A Szent Istvánon még több ajtót vágtak ki, mert az elülső és a hátsó turbinatereket elválasztó keresztirányú válaszfalat két, távolról nem zárható ajtó lyukasztotta át. Kifogásolták a hajótest és a vízzáró válaszfalak gyenge felépítését, az elégtelen szellőzést, az alacsony szabadoldalt, a rossz és elavult hajóorr formát, amely szélcsendes időben is nagyon nedvessé tette a hajókat és kifogásolták továbbá a kényelmetlen és zsúfolt személyzeti tereket. Teljesen feleslegesnek tartották a torpedócsöveket.³⁰⁵²

Az SMS Viribus Unitis kapitánya Kamillo Teuschl sorhajókapitány 1916-ban azt írta, hogy harci körülmények között a lövegtornyok „lakhatatlanok” 15 perc után a rossz szellőzés miatt, mivel a szellőző nyílásokat be kell zárni. Valójában egy 3 köbméter/másodperes légszivattyú folyamatosan táplált be friss levegőt a lövegtérbe. Ennek segítségével a lövegtér sokáig volt használható.³⁰⁵³

A Tegetthoff osztályú hajók fedélzetét a páncél felett, teakfa borítás fedte.

A Krupp cég Essenben működött. A hajótest Siemens acélból készült.³⁰⁵⁴

Fegyverzete:

12 db (4x3) 305 mm-es (12 inch) L/45 Škoda K 10-es ágyú

A csehországi Plzeňben (Pilsen) található a gyár. A Thegethoff osztály fedélzetén a három löveggel szerelt tornyok bevezetése két okból következett be: a hajó kompaktabb kialakítását és kisebb

³⁰⁵⁰ https://issuu.com/belvederemeridionale/docs/kramlimihaly-2021-austro-hungarian_battleships_190/s/13556369

³⁰⁵¹ Krámlí Mihály: Az Osztrák–Magyar Monarchia csatahajói 1904–1914: A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Könyvtára, HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Budapest, 2018

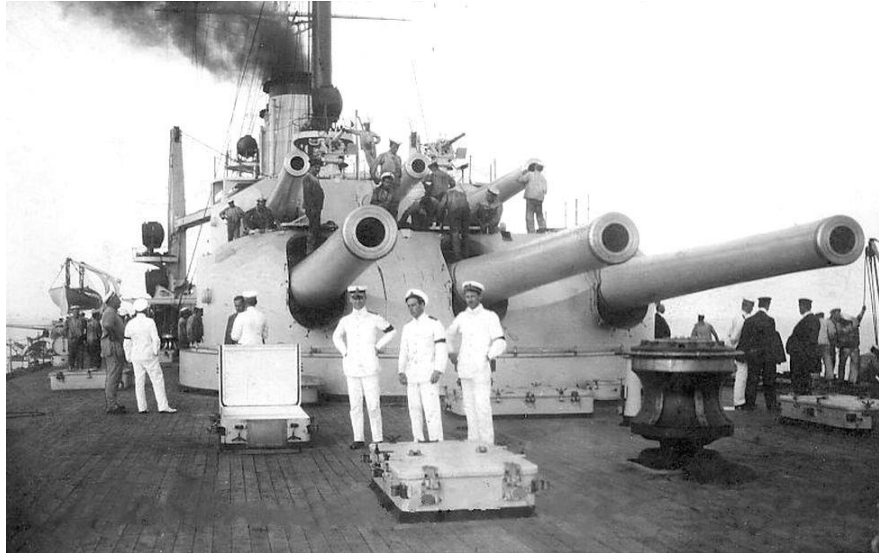
³⁰⁵² https://issuu.com/belvederemeridionale/docs/kramlimihaly-2021-austro-hungarian_battleships_190/s/13556369

³⁰⁵³ Mihály Krámlí: Austro – Hungarian battleships and battleship designs 1904-1914, Belvedere, Szeged 2021

https://issuu.com/belvederemeridionale/docs/kramlimihaly-2021-austro-hungarian_battleships_190/158

³⁰⁵⁴ Gonda Béla szerk.: A Tenger 2. évfolyam 1912Éves tartalomjegyzék / A „TEGETHOF” csatahajó vízrebocsátása (3 képpel)

víz kiszorítását kellett biztosítani, hogy megfeleljen az osztrák-magyar haditengerészeti doktrínának és a költségvetési korlátoknak, valamint a hármastornyos olasz Dante Alighieri csatahajónál is. Azáltal, hogy a tornyokban kettő helyett három ágyú volt, lehetővé tette, hogy a többi hasonló méretű dreadnoughtnál erősebb tüzérséget kapjon, valamint rövidebb felépítményt tudtak kialakítani, ami jobb súlyelosztást jelentett.

A csatahajó hátsó lövegtornyai.
(Van, ahol ezt a képet a Prinz Eugen-hoz teszik be)³⁰⁵⁵

A két középső torony 6 méterrel magasabb, mint a két szélső. Ez az elhelyezés lehetővé teszi, hogy ez a tizenkét ágyú egyszerre szórhatja a lövegeit jobb- vagy balfelé. A középső tornyok magasabb elhelyezése arra való, hogy a 12 nagy ágyú közül hat előre, hat pedig hátrafelé lőhet egyidejűleg. Amikor ez történik, akkor hat ágyú legénységének a fejei fölött, néhány méter magasságban 1500 kilogramm súlyú lövegek repülnek, ami ugyancsak furcsa érzéseket kelthet a tüzerekben, a süketítő iszonyú robajról nem is szólva.³⁰⁵⁶

Tömeg a lövegtornyok alsó/ráhelyezett rész 680/690 tonna Csőtömege zárócsavarral: 54,25 tonna Csőemelés: $-4^{\circ}/+20^{\circ}$ Csőemelés sebesség: $3^{\circ}/s/3^{\circ}/s$. Lőszerkészlet csőenként 76 db. Lövedék súlya: 450 kg sebesség: 800 mps, Tűzgyorsaság sebessége: 1-2 lövés percenként Hatótávolság: 22 000 m később 19 000 m³⁰⁵⁷ Kivető töltet 183 vagy 138 kg erejű nitroglicerin és nitrocelluláze keverék, portöltet³⁰⁵⁸. A löszert a Skodawerke gyártotta.

A haditengerészet jelenleg csak egyfajta 30,5 centiméteres löveggel rendelkezik az operatív flotta hajóin, tehát ez van a Radetzky osztályon is.³⁰⁵⁹

³⁰⁵⁵ https://htenger.blog.hu/2020/02/02/jeno_herceg_vegnapjai

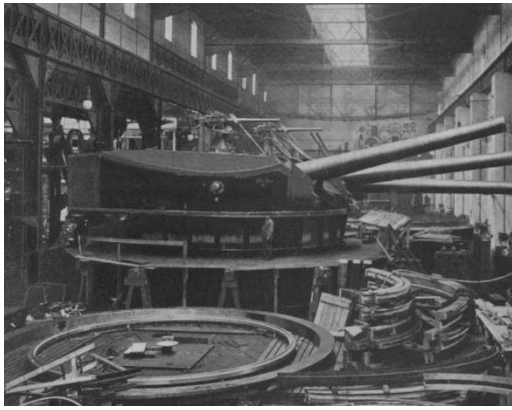
Szergej Jevgenics Vinogradov: A Viribus Unitis osztályú csatahajók, <http://ah.milua.org/linkory-tipa-viribus-unitis>

³⁰⁵⁶ Magyar Vaskereskedő, 12. évfolyam, 1912-12-08 / 49. szám

³⁰⁵⁷ https://issuu.com/belvederemeridionale/docs/kramlimihaly-2021-austro-hungarian_battleships_190/s/13556369

³⁰⁵⁸ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-01-18 / 16. szám

³⁰⁵⁹ Illustrierte Kronen Zeitung, August 1913-08-22

Készülnek a hajóosztály fő lövegtornyai

A kész tornyok.

Egy Tegetthoff osztályú csatahajó lövegtornyának részlete a lőszerszállító kocsi³⁰⁶⁰

Ugyanez a folyóira (írja „A TENGER Tudományos és társadalmi tengerészeti és közgazdasági havi folyóirat”, a Magyar Adria Egyesület Közlönye 1912. évi IV. füzetében. „),t, ugyancsak az 1912. évfolyamában a 491. oldalon, táblázatos összehasonlítást tesz a 19 000—23 000 tonna vízkiszorítású csatahajók között abból a szempontból, hogy melyik hajónak a legnagyobb a tüzeje teljes oldaltűzés esetén, mégpedig a kilőtt lövedékek összsúlya szerint. A táblázat szerint a VIRIBUS UNITIS által kilőtt lövedékek súlya a legnagyobb: 5400 kg, utána következik a DANTE ALIGHIERI 5004 kg-al, majd a JEAN BART 4400 kg-al stb.³⁰⁶¹

„Ezekkel az ágyúkkal csak nagyritkán lövünk gyakorlatból. Hogy oly drága a löveg, hogy az árából odahaza földet vehetnék és holtom napjáig boldogan élhetnék.”³⁰⁶²

A lövegtorony részletes leírása:

A mellékelt vázlat alapján megkísérelünk ily 305 centiméteres lövegtornyot ismertetni, melyek a Skoda-művekben a haditengerészet számára, mégpedig a „Radetzky”-típusú hajók számára, mint ikertornyok, a „Tegetthoff”-típusú hajók számára, mint hármastornyok (három löveg egy toronyban) készültek. A leírás előtt ide csatoljuk a lövegnek fő jellemzését:

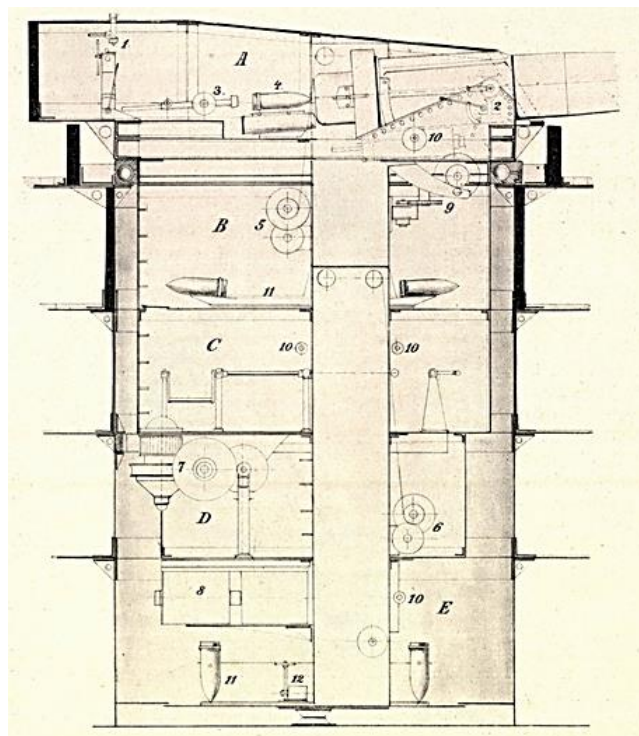
³⁰⁶⁰ Mihály Krámel: Austro – Hungarian battleships and battleship designs 1904-1914, Belvedere, Szeged 2021

³⁰⁶¹ Hadtörténelmi Közlemények, 34. évfolyam, Hadtörténelmi Intézet (Budapest, 1987)2. szám / Vita / Csonkaréti Károly : Válasz Kopeckzy Győzőnek. – 1987. 325. p.

³⁰⁶² Délmagyarország, 2. évfolyam, 1913-09-21 / 220. szám

Az ágyúcső hossza 13 75 méter. Az ágyúcső súlya 528 tonna. A závarzat súlya 16 tonna. A lövedék súlya 450 kg. Lőportöbblet súlya 136 kg. A lövedék kezdő sebessége 800 méter. Az ikertalp (torony) súlya 450 tonna. A hármastorony súlya 630 tonna. Lőtávolság 18.000 méter.

A lövegtoronynak a hajóban való elhelyezése céljából a hajón egy aknaszerű, nagy méretű szerkezet van, amely a főfedélzetről egészen a hajófenékig leér. Ezen akna falazata a felső három fedélzeten, a vízfölötti részében, páncélozva van és semmiféle áttörés nincs rajta. Csak azon a részen, amely a páncélfedélzet alatt, tehát már a hajó vízszíne alatt van, a falazaton két vízmentesen elzárható ajtó van, amelyen át a toronyba s az ezt körülfogó löszertárba juthatunk. A főfedélzeten, az akna torkolata körül, egy nagy kerek golyóágyazat van, a hajó fenekén pedig, a központban, egy tengelyágy van elhelyezve. A teljes torony a felső ágyazaton, az abban levő golyókon nyugszik és forog, tengelycsapja pedig a hajó fenekén levő tengelyágyban vezetetik. Az egész torony maga vízszintes padlózatok által (G) helyiségekre — kamarákra — van beosztva, amelyekben a löveg kezelésére szükséges gépezetek vannak elhelyezve s ahol a kezelőlegénység tartózkodik. A legfelsőbb (A) helyiségben a három (két) ágyú talpa, az irányzó-és töltőkészülékek vannak. E helyet erős páncélos kupola fedi, amelynek három (két) részén át az ágyúcsövek kinyúlnak. Ezen részeket rossz időjárásakor vízmentesen el lehet zárni. A páncélos kupolán ezenkívül még négy (három) sokkal kisebb áttörés van, amelyekbe a célzásra és irányításra szolgáló távcsövek végei nyúlnak ki. A célzó tengerész teljesen fedett állásban lévén, az ellenséges hajót, a célt egyenest nem láthatja. A kilőtt töltényhüvelyeket a löveghelyiség padozatába vájt lyukakon át a fedélzetre dobják. E lyukak egyike egyszersmint bejáratul is szolgál. Egy csapóajtón át hágcsón a legközelebbi, az alatta levő helyiségbe, a töltényátrakodó kamarába (B) kerülünk. A kamarát tengelye irányában 6 aknaszerű szerkezet szeli át, amelyekben a töltények emeltetnek. Ezen aknákat egy forgatható dobogó veszi körül, amelyen 60 (40) lövedék vízszintesen van elhelyezve. Az alatta levő kamarában (C) a kézi kezelésre szolgáló fogantyúk vannak. Ezek által nemcsak a tornyot forgatni, hanem a töltényeket emelni is lehet, ha a hozzátartozó motorok megrongálódtak volna. E kamarában levő kapcsolókészülékek által, amelyek egyik részét a löveghelyiségből is lehet kezelni, a motoros hajtást kézbe lehet be- vagy kicsatolni.

A töltényakna falzatára erősített hágcsón a villamos motorok kamarájába (D) juthatunk. A kamara a torony gerince, a torony forgatására és a töltények emelésére szükséges villamos motorok elhelyezésére szolgál. Ezek részint az ágyúhelyiségből, részint a toronyfenéken levő szabályozó készülékek által kormányoztatnak s fontosságuk miatt a hajó vízszíne alá oly mélyre helyeztetek, ahová alig juthat el egy találó veszélyes gránát. E hatalmas torony hajtóereje a villamosság, amely a hajó villámfejlesztő

központjából, ahol erős gőzturbinák avagy Diesel-szerkezetű petróleummotorok által hajtott dinamógépek állanak, a torony fenekén elhelyezett áthidaláson át az ott levő motorgenerátorokhoz jut. Ezek által a 100 voltos feszterővel bíró áram 200 voltra feltranszformáltatik és szabályoztatik. E szabályozás által, amely ellentállások ki- és bekapcsolásából áll, az ágyúhelyiségben levő célzó pattantyús, magasabbrangú tüzéraltiszt, a torony forgását, sebességét változtatja. A villamerő azonkívül az ágyúk irányzására (emelésére s lebecsátására) s a töltények emelésére szolgál. Kézi erővel csak az ágyúk töltése, a lövedékek és töltények betolása történik. A toronyfenék (E) egy dobogót képez, melyen egy függetlenül forgatható magas gyűrűszerkezet van, amely a lövedéktartályok felvételére szolgál. Ezek csapszögön függő kosarak, amelyekbe — mint a vázlat mutatja — a lövedékek hegyükkel lefelé el vannak helyezve. A forgógyűrűben végződnek a töltényaknak, amelyeknek elülső falzatában nyílás van, melyen át vízszintesbe a felcsapott lövedéktartályok segítségével a lövedékek az aknában levő töltényágyazatba betoltnak. A löportöltényeket egy hasonló szerkezetű tartállyal teszik az ágyazatba. Egy kis villamos motor által e lövedéktartálygyűrű úgy fordítottatik, hogy a tartályok éppen az átellenükben levő aknalyuk előtt önműködően megállnak. A nikkel-acélból készült ágyúcső alakjára nézve egy rajnai boros palackhoz hasonlít, erősítő gyűrűkkel nem bírván. Hátsó része simára és hengeralakra van legyalulva, ezzel az úgynevezett bölcsőben nyugszik, amelyben a lövésnél idestova csúszhat. Nem az ágyúcsővön, hanem ezen a bölcsőn vannak a csőcsapok, amelyekkel ez a csőcsapágyazatban nyugszik. A bölcső alsó részén a hidropneumatikus fék van, mely következőképpen van szerkesztve: Egyöntetűen a bölcsővel három hengert látunk. A középső nagyobb méretű, mint a két oldalvást fekvő henger. Az ágyúcső hátsó részét erősítő zárkarikával két dugattyúrúd van összekötetésben, amelyek dugattyúi az oldalhengereket elzárják. A dugattyúrúd szorító szelencén hat át. Ezen szelence és a dugattyú közt glicerín van, amely a henger hátsó részébe erősített, görbített erős rézcsővön át a középső nagy hengerrel összekötetésben álló fékszellentyűtokba hatolhat. A fékszellentyű erős acélrúgó által a szellentyűvánkossra van leszorítva, míg a tányérján finom fúrások vannak. A szellentyűtok közelében a nagy henger dugattyúja van, amelynek vezetőrúdja szintén szorító szelencében mozog. A nagy hengerben 50 légkönyomásra sűrített levegő van, melynek feszereje folytán a dugattyút folyton a leghátulsó helyzetben tartja. Ha most az ágyút elsütjük, a visszalökés által a két fékezőrúd hátrafelé tolatik. A dugattyúk mögött álló glicerín roppant erővel a fékező szellentyűt felemeli és a középső dugattyú elébe sietve, ezt előre tolja, miáltal ez, a már sűrített levegőt tovább — körülbelül 200 légkönyomásra — összeszorítja. Ezen összpontosított ellenállási munkálat által a visszalökés ereje — vagy egy méter hosszú visszalökési út után — végre felemésztetik. A középső hengerben levő nagyon komprimált levegő most kifeszítő erejével a dugattyút hátra tolja, amely a glicerint a szellentyűtányérban levő likacsokon átszorítja és a fékhengerek dugattyúját s a velük összekötetésben álló lövegcsövet előre — a tüzelőhelyzetbe — tolja. A magassági irányzást minden egyes ágyúnál saját pattantyúsa végzi, az oldalt irányzást — mint már említve volt — a torony hátsó részében felállított állványról egy 2—272-szeres nagyítású tört távcső segítségével egy altiszt adja. Ez utóbbi altiszt telefon és tüzértelegráf által van folytonos összekötetésben a tűzvezénylő központtal s ő adja tovább a központi parancsokat, amelyek a lőtávlati javításokat illetik. Ő a torony parancsnoka, s egy kézi kerék segítségével kezeli a villamos motort, mely a toronyt forgatja. Az ágyúpattantyúsok feladata csak a célzás és az elsütés. Ők a távcső-irányzék mögött fedett állásban vannak és egyik kézzel az irányzó gépezet emeltyűjét szolgálják, a másikkal pedig a villamos elsütésre szolgáló billentyűt. Az irányzó egy tört prizmás távcső 10—20-szoros nagyítással, amely a lövegbölcső csapjára van erősítve s így vele forog. A távcső objektív vége a toronykupola részén kinyúl. Egy kis kézikerékkel a távcsövet a lőtávolságnak megfelelő szögbe helyezi és ezután az emeltyű segítségével az ágyút a célra irányítja. Arra az esetre, ha a villamos motor, amely a löveg talpa alatt van elhelyezve, felmondaná a szolgálatot, kézzel hajtható tartalék hajtómű áll rendelkezésre, amelyet könnyen lehet be- és kikapcsolni. Az ágyúk töltése következőképpen történik: minden löveg mellett a závázzal ellenkező oldalon egy akna van, mely csak az átrakodó kamaráig ér le, amely mellett egy másik, egészen a toronyfenékig nyúló akna van beépítve. Ezekben az aknapárokban villamos motorok által emelt töltényágyazatok mozognak, melyekkel a lövedék és a töltény szállítatik. Az átrakodó kamarában egy forgó dobogón lövedékek fekszenek. A harc első fázisában a torony fenekéről, amíg a felső lövedékkészlet tart, csupán töltényeket emelnek. Az alulról fölkerült töltény gyorsan a másik aknában levő ágyazatra át lesz helyezve és itt nagyon gyorsan, jóformán egy pillanat alatt az ágyúhelyiségbe emeltetik. Itt megérkezvén, egy tölténykocsira tolják, amely síneken az ágyú hátsó része mögött szalad és forgattyú által mozgatható. Ha most az ágyút tölteni kell, ezt a kocsit az ágyú töltőlyuka mögé húzzák és először a lövedéket, azután

a helyébe emelt töltényt a töltőkészülékkel betolják. Mialatt a závarzat bezárul, a tölténykocsit megint az akna mögé vonják, hol az újabb töltényt vehet fel. Míg ezen leírt kezelések végbemennek, az alatt az alsó töltényakna útján szakadatlanul töltényeket és szükség esetében lövedékeket emelnek; az átrakodás egy aknából a másikba alig szünetel. A töltények szállításának ez a módja azzal az előnnyel bír, hogy az ágyúk tényleg percenként 1—2 lövést képesek tenni. Ez a harc bevezetésénél nagyon fontos, mert a gyorsan egymást követő lövések által a nagy lőtávolságokra (8000—11.000 m) a valódi lőtávlatot hamar be lehet löni, azaz megállapítani. És tényleg, az első percben az ágyú három lövésre is képes, ha feltesszük, hogy egy töltény már az ágyúban van, a második a tölténykocsin és végre a harmadik az aknában, a felvont töltényágyzatban nyugszik. A felső akna motorja az ágyúhelyiségből, az alsó pedig egy kézikerek által a torony fenekén indítatik. Mint minden villamos motor, úgy ezek is kapcsolókészülékek által kézi hajtásra kapcsolhatók át, de van ezenkívül egy tartalék töltényemelő, melyet szintén villamosság hajt és amely a töltényeket a toronyfenékről egyenesen az ágyúkhöz felvonja. Az ágyúk mögött, két foknyi szög alatt, a töltőkészülékek állanak. Ezen készülék egy hosszabb csőbe elhelyezett fogasrúd, amelybe egy forgattyú által hajtott fogaskerék belefog és így mozgathatja. A töltőrúd végén van egy hosszabb tagos lánc, melynek részeibe a fogaskerék fogai lépnek és a láncot előre tolják. A lánc fogai a vezetőcsövön átmenve, egybekapcsolódnak és egy rúddá dermednek. Ha a töltőkészülék hajtóforgattyúját az ellenkező irányba forgatják, a lánctagok szétkapcsolódnak és hajlékonya válva, a kupolafalazat hosszában elfektetett tokcsőbe kerülnek. Az ágyútorony alkatrészei részletesebb leírásába helyszűke miatt és azon okból sem bocsátkozhatunk, mert ezek legnagyobb részét szabadalom védi s e cikk célját, az olvasónak egy ily modern ágyútorony berendezéséről némi képet adni, így is elértnek véljük.³⁰⁶³

12 db 150 mm-es (5,9 inch) L/50 Škoda K 10-es ágyú³⁰⁶⁴

Ezek a lövegek, a hajó közepén lévő kazamatákban lettek elhelyezve.

Ezen lövegeket a Tegetthoff osztályon belül a Szent István első parancsnoka így jellemezte.

A szellőzése nem volt elegendő, amikor a fedélzetnyílásait bezárták. Kifogásolta, hogy a kazamatákat nem szerelték fel erre a célra szolgáló szellőzőrendszerrel, és a friss levegőt csak az ágyúnyílásokon keresztül lehet bevezetni, de gyakran ezeken a nyílásokon keresztül csak füstöt és hajtógázt szívtak be a kazamatákba. A többi parancsnok nem említette ezt a hibát. Mások leírták, hogy a 15 cm-es ágyúk dördülésekor általában néhány nyílás nyitva volt, mert az elhasznált töltényeket ezeken a nyílásokon keresztül távolították el. A 15 cm-es ágyúk irányzékainak használatát nehézkes.³⁰⁶⁵

Lövegpajzsos fegyver súlya: 19,8 tonna Cső súlya: 6085 kg, csőemelés: -6°/+15°

A lőszer súlya: 80 kg, Fegyverenként a lőszerjavalmazás 180 db. A lövedék súlya: 45,5 kg. Torkolat sebessége: 880 mp/s Tűzsebesség: 6 lövés percenként Hatótávolság: 15 000 m

18 db 70 mm-es (2,8 inch) L/50 Škoda K 10-es ágyú

Ezek a felső fedélzetre kerültek a kazamaták fölé, és nyitott lövegállások voltak, középső forgócsapokra rögzítve. Löveg súlya rögzítéssel együtt: 2300 kg, Csőemelés: -6,5°/+20° A lőszer súlya: 8,5 kg Fegyverenkénti lőszerkészlet 400 db. A lövedék súlya: 4,5 kg. Torkolat sebessége: 850 mps Tűzsebesség: 20 lövés percenként

3 db 66 mm-es (7 cm) (2,6 inch) Škoda K 10-es AA légvédelmi ágyú

Ezeket három lövegtorony tetejére telepítették, középső forgócsapra.

Löveg súlya rögzítéssel: 2030 kg. Csőemelés: -5°/+90°. A lőszer súlya: 8,5 kg Egyenként fegyverenkénti engedmény lőszer 200 db. A lövedék súlya: 4,5 kg Torkolat sebessége: 830 mps Tűzsebesség: 20 lövés percenként

2 db 66 mm-es (7 cm) (2,6 inch) L/18 Škoda G. csónakágyú

2 db 47 mm-es (1,9 hüvelyk) Škoda SFK L/44 S löveg a kis és gyors hajók, például torpedóhajók ellen.

2 db 8 mm (0,31 hüvelyk) Schwarzlose M.07/12 légvédelmi géppuskát (mitrailleust) szereltek fel távolságmérőinek páncélozott kupoláira.

4 db 533 mm-es (21 inch) Whitehead merülő torpedócsövek

Az orrban kettő és a taton kettő cső volt található a vízvonal alatt, a hajó oldalán.

Torpedókészlet 12 - 14 db. A torpedó súlya: 1336 kg. Teljes hossz: 6,3 m Robbanótöltet: 180 kg

³⁰⁶³ Gonda Béla szerk.: A Tenger 4. évfolyam 1914Éves tartalomjegyzék / Beck Zoltán: A nagy csatahajók ágyútornyának szerkezete (1 képpel)

³⁰⁶⁴ <https://jenikirbyhistory.getarchive.net/media/cannons-of-sms-tegetthoff-ecbe19?zoom=true>

³⁰⁶⁵ https://issuu.com/belvederemediterranee/docs/kramlimihaly-2021-austro-hungarian_battleships_190/s/13556369

Fegyverzet részletezve a testvérhajóinál.

Tűzvezérlés:

2×3658 mm (12 láb) Barr&Strouds távolságmérők a fő lövegtornyokhoz

4×2743 mm (9 láb) Barr&Strouds távolságmérő a fő lövegtornyokhoz

Tegetthoff két 2,74 méteres (9 láb 0 hüvelyk) Barr és Stroud optikai távolságmérő oszlopot kapott mind a jobb, mind a bal oldalon a csatahajó másodlagos 15 cm-es ágyú számára. Ezeket a távolságmérőket páncélozott kupolával látták el. Tegetthoff torpedóhálókkal volt felszerelve, bár azokat 1917 júniusában eltávolították.

Keresőlámpák:

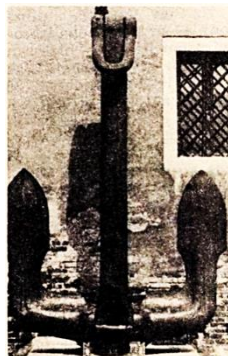
A Tegetthoff osztályú hajókhoz kerekeken gördíthető 110 cm-es Siemensrendszerű fényszórókat készítettek. Egy-egy hajón 11 fényszóró volt, melyek 3 m magasan álltak a talapzat felett. A SZENT ISTVÁN-on a fényszórók egy része távirányítású volt.³⁰⁶⁶

A hajó kapott vezeték nélküli táviróállomást. A hajón van kórház, konyha, pékség, mozi.³⁰⁶⁷

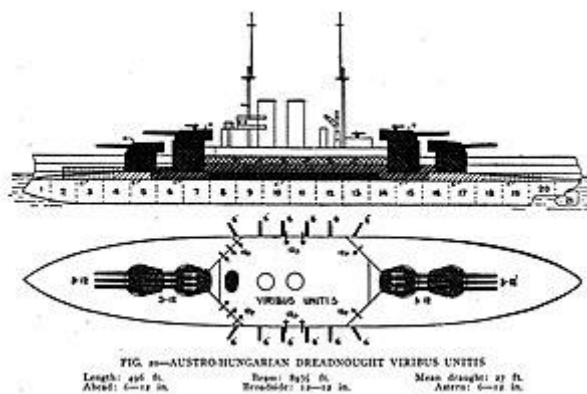
Csónakok és daruk:

Két 13 tonnás elektromos csónakdaru

1 db 13 tonnás gőzbárka, 1 db 9 tonnás és 1 db 5 tonnás motoros bárka, 2 db 4,7 tonnás vitorlás uszály, 4 db csónak, 1 db mentőcsónak, 2 db jolly csónak, 2 db motoros, 4 db kis jolly csónakok

Horgonya a Velencei Tengerészeti Múzeumban³⁰⁶⁸

Megrendelve: 1909

Tervezte: Siegfried Popper (Terv neve V. csatahajó)

³⁰⁶⁶ Petneházy Zalán ny. hajóskapitány: Adalékok a SZENT ISTVÁN csatahajó történetéhez: Haditechnika 24. évfolyam 1990 / 1. szám / HADITECHNIKA-TÖRTÉNET

³⁰⁶⁷ Linzer Volksblatt, April 1914-04-12

³⁰⁶⁸ Élet és Tudomány, 1985. július-december (40. évfolyam, 27-52. szám)1985-09-13 / 37. szám

„A zsidók kiváló egyéniségeket adtak a hadseregnek. Kiemelkedő szerepet játszott például Siegfried Popper tábornok, aki a hajóépítő mérnök volt.”³⁰⁶⁹

Ára: 60 600 000 korona

(70 millió korona máshol, amelyből Budapesten egy útvonalat lehetne megteremteni és nagyszerű palotákkal teleépíteni.³⁰⁷⁰)

A hajó anyagi finanszírozása körüli problémákat lásd leírva a testvérhajójánál.

Épült: Stabilimento Tecnico Triestino, Trieszt

Építés kezdete: 1910.09.24. (1910.11.15³⁰⁷¹)

Névadás: Bécsből jelentik: A király e hónap 9-én (1912.02.09.) kelt legfelsőbb elhatározásával elrendelte, hogy a V. csatahajó Tegetthoff nevet viseljen és vízrebocsátása ez év március 21-én menjen végbe.³⁰⁷²

Felvetődött, hogy a hajót Kaiser Franz Joseph névre kereszteljék.³⁰⁷³

Vízrebocsátás: 1912.03.21.

Szolgálatba állt: 1913.07.14. (Máshol 1913.07.05.³⁰⁷⁴)

A Tegetthoff megépítésének költsége az Osztrák-Magyar Haditengerészet mércéihez képest óriási volt. Míg a Habsburg-osztályú, az Erzherzog Karl-osztályú és a Radetzky-osztályú csatahajók hajónként nagyjából 18, 26 és 40 millió koronába kerültek a haditengerészetnek, a Tegetthoff az előzetes számítások szerint több mint 60 millió koronát igényelt. A korábbi, 1907-es és 1908-as költségvetésben a haditengerészetnek mintegy 63,4 és 73,4 millió koronát különítettek el, ami akkoriban a két Radetzky osztályú hajó építése miatt túlzott költségvetésnek minősítettek. Montecuccoli attól tartott, hogy a közvélemény, valamint a bécsi és a budapesti törvényhozás elutasítja egy olyan drága hajó szükségességét, mint a Tegetthoff, különösen ilyen hamar a budapesti kormányválság után. A kiadások drámai növekedése azt jelentette, hogy 1909-ben a haditengerészet mintegy 100,4 millió koronát költött, ami akkoriban hatalmas összeg volt. Ezt azért tették, hogy siettessük a Radetzky-osztályú csatahajók elkészülését, bár a Tegetthoff-on kívül még három másik dreadnought építése miatt az Osztrák-Magyar Haditengerészetnek valószínűleg 100 millió koronánál jóval magasabb éves költségvetést kell kérnie a kormánytól.

Franz Ferdinánd főherceg személyesen Albert Salomon Anselm von Rothschildnak udvarolt, hogy finanszírozni lehessen a hajók megépítését. Ennek történetét lásd a Tegetthoff-osztály többi egységénél, illetve „Krámlí Mihály Az Osztrák–Magyar Monarchia csatahajói 1904–1914” könyvében. A pénzügyi manővert 1910 áprilisában az Arbeiter-Zeitung, az Osztrák Szociáldemokrata Párt lapja a nyilvánosság elé tárta, de addigra a hajóépítések már megkezdődtek.

A brit Admirális a pletykák szerint a Tegetthoff és a Viribus Unitis építését „a német flotta rejtett kiegészítésének” tekintette, és úgy értelmezte a hajók építését, mint Ausztria-Magyarország hálójának a módját, hogy visszafizesse Németországnak diplomáciai támogatását Bosznia 1908-as annektálása során. 1909-ben az Egyesült Királyság és a Német Császárság között már nagyban zajlott a tengeri fegyverkezési verseny, és ebbe a versenybe helyezték be a Monarchia flottáját a britek. A Tegetthoff osztály tervezéséhez a Monarchia német segítséget is igénybe vett, bár végül nem vették figyelembe a vízalatti védelemre tett német javaslatokat. Ez később megbosszulta magát a Szent István és a Viribus Unitis esetében.

A hajó „folyamatos” fedélzete a fő és másodlagos lövegeknek és tornyoknak magas elhelyezést biztosított, ami a tűzvezetést kedvezővé tette, erős hullámozás esetén is. Viszont a magasra került így a hajó metacentrikus pontja, ami gyengítette a hajó stabilitását. Ez a Szent István felborulásánál is közrejátszott.³⁰⁷⁵

Nagyjából egy évvel Tegetthoff terveinek elkészítése után az Arbeiter-Zeitung, az Osztrák Szociáldemokrata Párt lapja beszámolt a csatahajó részleteiről a nagyközönségnek. Ebből arról azonnal

³⁰⁶⁹ Magyar Honvéd, 2. évfolyam, 1991-06-07 / 23. szám

³⁰⁷⁰ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-01-18 / 16. szám

³⁰⁷¹ Linzer Tages-Post, Juli 1913-07-15

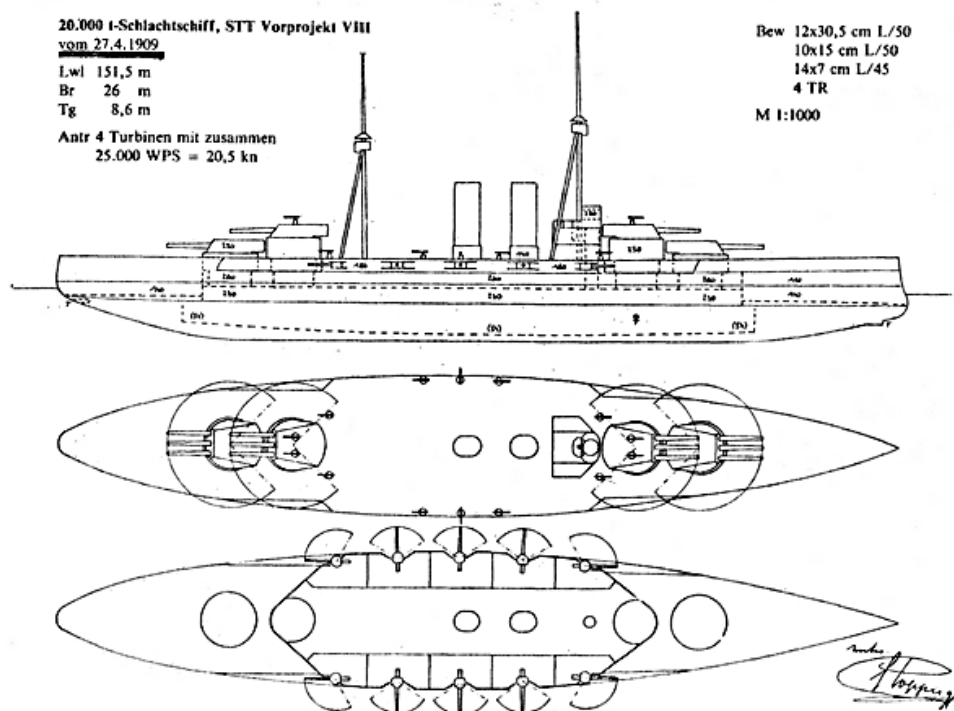
³⁰⁷² Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-02-11 / 36. szám

³⁰⁷³ Prager Tagblatt, März 1911-03-23

³⁰⁷⁴ Magyar Katonai Közlöny, 1913 (6. évfolyam)

³⁰⁷⁵ <https://naval-encyclopedia.com/ww1/austria-hungary/tegetthoff-class-battleships.php>

értesültek az olaszok is. Míg más nemzetek titokban építik hajóikat, addig a Monarchia újságírói mindent kitergették.

3076

1912.

1912.10.12-i állapota a hajónak: „Tegetthoff csatahajó, amelynek szállítási terminusa jövő évi január elseje lenne, most a hajót testen 74 és a gépezeten 75 százalékra jutott.”³⁰⁷⁷

„Montecuccoli Rezső gróf tengernagy, a császári és királyi haditengerészet parancsnoka a főrendiház elnökségéhez intézett átiratával meghívta a főrendeket a Tegetthoff csatahajónak Triesztben, a Stabilimento Tecnico telepén március 21-én végbemenő vízrebocsátási ünnepére. Csáky Albin gróf, a főrendiház elnöke erről most körlevélben értesíti a főrendeket, a kiket fölkér, hogy résztvételi szándékukat a főrendiház titkári hivatalával mielőbb közöljék.”³⁰⁷⁸

„A Tegetthoff vízrebocsátása. Megemlékeztünk mai lapunkban arról, hogy a haditengerészet vezetősége szokás szerint meghívta a magyar országgyűlés tagjait a Tegetthoff csatahajó vízrebocsátási ünnepére, a munkapárt azonban Auffenberg ellen való tüntetésből távol akar maradni az ünneptől. A pártnak ezt a szándékát a bécsi sajtó a trónörökös ellen való tüntetésre magyarázta s a munkapárt tagjai most, hogy ezt a hamis látszatot elkerüljék, elhatározták, hogy lemondanak a hadügyminiszter ellen való tüntetésről s nagy számban jelennek meg a vízrebocsátás ünnepén. Bécsből jelentik: A Tegetthoff csatahajó vízrebocsátása e hónap 21-én lesz Triesztben. A hajó keresztanyja Blanka kir. hercegnő lesz, aki férje, Lipót Szalvátor kir. herceg kíséretében 21-ikén reggel érkezik Triesztbe. Különös jelentőséget nyer a vízrebocsátó ünnep azáltal, hogy azon Ferenc Ferdinánd kir. herceg is jelen lesz. E napon különben a monarchia minden köreinek kiváló képviselői is Triesztben fognak időzni, hogy a vízrebocsátás ünnepén részt vegyenek. Trieszt ünnepi díszbe öltözik és együtt ünnepli meg a közös haditengerészetnek a parlamentek áldozatkészsége által elismert és lehetővé tett erősítését.”³⁰⁷⁹

³⁰⁷⁶ Hadtörténelmi Közlemények, 34. évfolyam, Hadtörténelmi Intézet (Budapest, 1987)2. szám / Vita / Csonkaréti Károly : Válasz Kociczky Győzőnek. – 1987. 325. p.

³⁰⁷⁷ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-10-12 / 241. szám

³⁰⁷⁸ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-02-27 / 49. szám

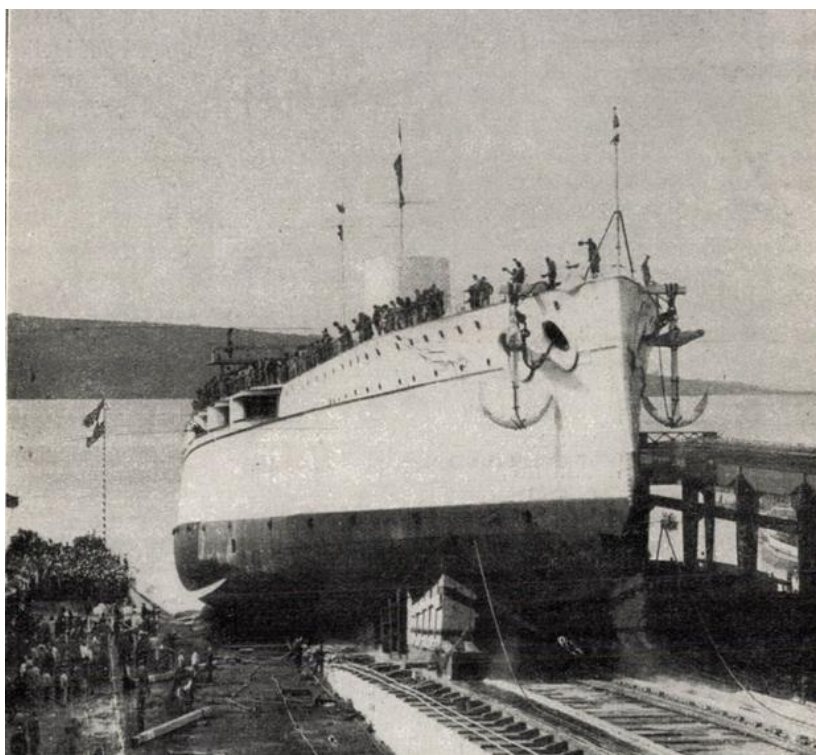
³⁰⁷⁹ Budapesti Hírlap, 32. évfolyam, 1912-03-14 / 63. szám

„Az ünnepies vízrebocsátásnál jelen volt Ferenc Ferdinánd királyi herceg nejével és gyermekeivel, Lipót Szalvátor királyi herceg és neje, akik a keresztszülei funkciókat vállalták, Mária de Los Dolores és Mária Immaculata királyi hercegnők, Lichtenstein Alajos herceg és felesége és számos előkelőség... Korsitsch tengerészeti lelkész az új hajót beszentelte... Montecuccoli gróf tengerészeti parancsnok bejelentette Ferenc Ferdinánd királyi hercegnek a fölvatás megtörténtét, valamint a hajó készen állását a vízrebocsátásra. Ezután a következő beszéddel fölkérte Blanka királyi hercegasszonyt, hogy a keresztelés aktusát végezze el: »— Császári és királyi Fenség! Ama dicsőségkoronázta tengernagy, akinek nevét legfelsőbb parancsra az új hadihajó viselni fogja, a magyar-osztrák tengerészet legfelemelőbb tradícióit testesíti meg, melyek alapján tengerészetünk a mai napot önérzettel ülheti meg. Császári és királyi Fenség kegyeskedett a keresztyanai tisztséget elfogadni és legyen szabad császári és királyi Fenségednek ezért a haditengerészet leghódolatteljesebb köszönetét lábai elé tennem. És most kérem császári és királyi Fenségedet, kegyeskedjék végrehajtani a megkeresztelés aktusát. A főhercegnő föláll. Kedves elfogódottság látszik rajta s a hangja kissé remeg, amikor a tengernagy beszédére válaszol. »— Ő császári és apostoli királyi Felségétől felhatalmazva, nagy örömmel tettem eleget annak a kérésnek, hogy e szép hajó keresztyanai tisztségét elfogadjam. A haditengerészet előtt felülmúlhatlan varázsszal bíró hősnek neve legyen a hajó vezéreinek és legénységének mindenkor ösztönzés a fáradhatlan köteleességteljesítésre békében és háborúban egyaránt.« A főhercegnő balkeze megmozdult. Bekapcsolódik az egyik villamos áram s a nagy csöndben hangos csörrenéssel zuhan a pezsgősüveg hajó bordájára. A gyöngyöző, pezsgő, aranyszínű csöppek sietgő forrással sietnek végig a hajó oldalán, amelyről most két matróz fölrántja a fedélzet két darujához erősített ponyvát s ekkor láthatóvá lesz a hajó névtáblája. Fehér alapon, aranyos, piros beszegésű betűk: S. M. S. TEGETTHOFF. Ez volt a keresztelő. És most néhány percnyi szünet következett az ékfutásig. A legérdekesebb és legizgalmasabb várakozás percei. A tömeg mozdulatlan. Egy sóhajtás, egy halk szó nincs. Csak a szemek, csak a látóidegek működnek. A hajó még mozdulatlan, de a nyugtalan fantázia már mozogni látja, hogy azután csalódva várjon tovább . . . most.. . most.. . Most! Blanka főhercegnő jobb kezével megnyomja a »Stapellauf« gombot. Csengettyűjel hallatszik. A gőzfecskendők működésbe jönnek, két hidraulikus sajtó ellenállhatlan erővel nyomja előre vízszintes irányban a minden támasztékától megfosztott hajótestet s a következő pillanatban a sok ezer tonnás kolosszus megremeg és indul lefelé a szánkón. Előbb csak lassan, alig venni észre. Azután gyorsabban, sebesebben, egyre sebesebben ... A fecskendők vize gőzzé forr, a banda a Tegetthoff-marsot fújja, a hajóágyúk bömbölnek s a »Tegetthoff« vidáman lubickol most már örökös elemében. Vagy háromszáz méternyire farolt be a tengerbe. Ott azután a fedélzetén levő legénység leereszti a horgonyokat, a karvastagságú láncok megfeszülnek, a hajó rándul egyet és megáll, mozdulatlanul, haptákban. A foszforeszkáló víz rejtelmes, örökös barátsággal nyaldossa körül az acélbordákat. A »Tegetthoff« ismerkedik a tengerrel, amelyen uralkodni van hivatva.»³⁰⁸⁰

Itt éhezzen a tanító, aludjon fűtetlen szobában a tisztviselő, dolgozzon éhbérért a munkás, járjon az utcán millió kenyértelen — gondolják a generálisok — de van megint egy mamuthajtó, Tegetthoffnak hívják és ezzel most már száztíz milliónk úszik a tengeren.³⁰⁸¹ Így háborgott a magyar sajtó a tengerészeti fejlesztések ellen.

³⁰⁸⁰ Gonda Béla szerk.: A Tenger 2. évfolyam 1912 Éves tartalomjegyzék / A „TEGETHOF” csatahajó vízrebocsátása (3 képpel)

³⁰⁸¹ Vásárhelyi Reggeli Ujság, 8. évfolyam, 1912-03-27 / 79. szám

3082

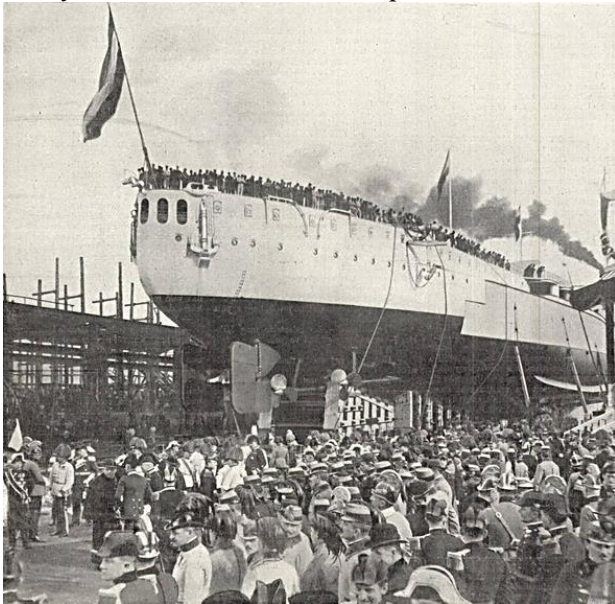
*A hajó vízrebocsátása*³⁰⁸³

„Ma folyt le Triesztben a monarchia új csatahajójának vízrebocsátása nagy ünnepek között. Tegethoff nevet kapta az új Dreadnought, melynek felavatására Triesztire utaztak Ferenc Ferdinánd és Lipót Szalvátor főhercegek, Blanka főhercegasszony, Montecuccoli gróf tengerészeti parancsnok, tömérdek állami és katonai méltóság, a magyar képviselőház küldöttsége Beöthy Pál alelnök vezetésével. Ferenc Ferdinánd főherceg, aki tengernagyi ruhát viselt, tíz órakor érkezett a díszterre, ahol Montecuccoli tengerészeti parancsnok s a hatóságok fejeinek jelentéseit fogadta. Hosszabb szemle következett, közben az apostoli tábori lelkész megejtette az egyházi felavatást. Montecuccoli gróf felkérésére Blanka főhercegasszony megnyomta az előtte levő villamos gombot, mire az új hajó a

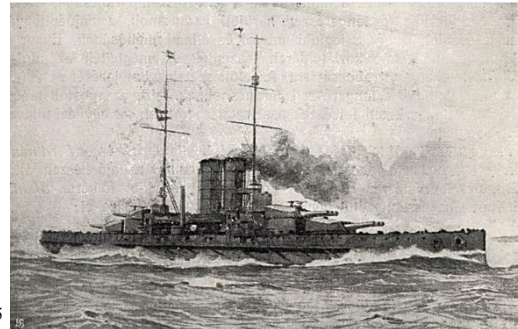
³⁰⁸² Gonda Béla szerk.: A Tenger 2. évfolyam 1912Éves tartalomjegyzék / A „TEGETHOF” csatahajó vízrebocsátása (3 képpel)

³⁰⁸³ <https://www.darabanth.com/en/online-auction/449/categories-Postcards-Warships~1000055/1912-SMS-Dreadnought-Tegetthoff-KuK-Kriegsmarine-SMS-Tegetthoff-az-Osztrak-Magyar-Haditenger-II2756766>

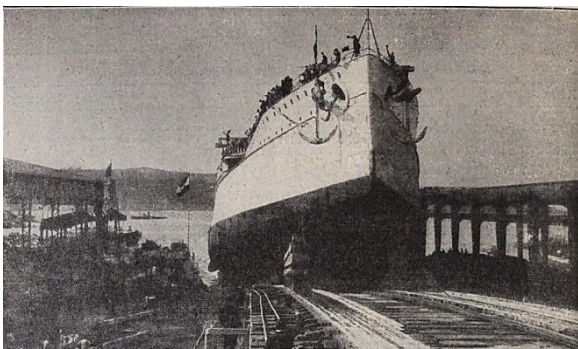
zenekarok muzsikája s a többi hadihajó ágyú dörgése közben a vízre siklott. Ezzel be is fejeződött a nagyszabású ünnepség. A főhercegek s a meghívott vendégek csónakon a hadihajókra mentek, amelyeken díszebéd zárta le a napot.”³⁰⁸⁴

3085

3086

*A hajó vízrebocsátása és az ünnepség résztvevőinek egy csoportja*³⁰⁸⁷

A Tegetthoff vízrebocsátása. Triesztből táviratoztak : Lantus gróf ellentengernagy vezetésével ma délután megérkezett a cs. és kir. hajóraj, mely a Ferencz Ferdinand, Radetzky és Zrínyi csatahajókból, a Szentgyörgy, Spaun czirkálókból s több torpedózuzóból áll. Megérkezett továbbá a tartalékraj, mely a Károly főherceg, Ferdinand Miksa főherceg, Frigyes főherceg csatahajókból és az Aspern czirkálóból, valamint több tengeri torpedónaszádból áll. Egyidejűleg megérkezett a Tegetthoff kórházhajó –eredetileg kazamatahajó- is, amely a vízrebocsátandó dreadnought keresztelőjétől kezdve a Mars nevet viseli.³⁰⁸⁸

A Mária Terézia Lovagrend, a császár hozzájárulásával, Tegetthoff admirális képét adományozta a Tegetthoff csatahajónak.³⁰⁸⁹

1913.

1913.02.12-én ezt írták: Már teljesen elkészült a második osztrák-magyar dreadnought a „Tegetthoff”. A napokban fut ki Triesztből, és teljesíti az előírt próbautakat. A hajót a tengeri próba után azonnal üzembe helyezik.³⁰⁹⁰

³⁰⁸⁴ Friss Ujság, 17. évfolyam, 1912-03-22 / 70. szám

³⁰⁸⁵ Vasárnapi Ujság, 1912-03-31 / 13. szám

³⁰⁸⁶ Gonda Béla szerk.: A Tenger 2. évfolyam 1912Éves tartalomjegyzék / A „TEGETTHOFF” csatahajó vízrebocsátása (3 képpel)

³⁰⁸⁷ Tolnai Világlapja, 12. évfolyam, 1912-04-07 / 15. szám

³⁰⁸⁸ Az Ujság, 10. évfolyam, 1912-03-20 / 68. szám

³⁰⁸⁹ Illustrierte Kronen Zeitung, März 1912-03-23

³⁰⁹⁰ Grazer Volksblatt, Februar 1913-02-13

1913.03.20-án reggel 8 órakkor a „Tegetthoff” dreadnought elhagyta a San Marco hajógyárat, hogy Polába induljon, ahol befejeződik ennek a legújabb dreadnoughtnak a felszerelése.³⁰⁹¹

Az 1913.04.25-i jelentés szerint Ófelsége "Tegetthoff" hajója teljesen kielégítően, balesetek nélkül teljesítette az átvételi próbautakat, és az előírt terheléses próbautat is.³⁰⁹²

A Tüzérségi próbák során a hajó egyik fő lövegének elsütésekor keletkezett légnyomás és detonáció megrongálta a hajó tisztjeinek kabinját.” A hajó ekkor Polai vizein volt.

„Baleset a Tegetthoff hadihajón. Bécsből jelentik. E hó 12-ikén (1913.07.12.) a Tegetthoff hajón egy ágyú elsütésekor a légnyomás folytán a hajó fedélzete megrongálódott. A hibákat kijavították és a hajó a napokban elfoglalja helyét a hajórajban.”³⁰⁹³

„Baleset a Tegetthoffon. Bécsből táviratoztak, hogy a Tegetthoff hadihajón e hó 11-én és 12-én kipróbálták az ütegeket és a tüzérségi berendezéseket. A próba úgy az ágyúanyag, mint a szerelés tekintetében kitűnő eredményt mutatott. A nyolcadik 30,5 centiméteres ágyútoronnynál –szerintem a nyolcas lövegcsőnél- egy 30.5 centiméteres ágyúból, melynek még nem volt meg a helyes elevációja -megfelelő csőemelés-, nem a helyes időpontban lőttek, miáltal a hajótest a cső közelében légnyomás következtében némi rongálódásokat szenvedett. A fedélzet és néhány tetőgerenda elgörbült és két kabinberendezés erősen megrongálódott. E rongálások helyrehozása két-három, heti munkát kíván, de nem akadályozza meg a Tegetthoff hajó e hó 14-én végbemenő szolgálatba állítását. A javítások megtörténte után a hajó a hadiraj sorába lép.”³⁰⁹⁴

A hajó menetben 1913-ban

³⁰⁹¹ Reichspost, März 1913-03-21

³⁰⁹² Grazer Volksblatt, April 1913-04-27

³⁰⁹³ Az Újság, 11. évfolyam, 1913-07-27 / 178. szám

³⁰⁹⁴ Az Újság, 11. évfolyam, 1913-07-15 / 167. szám
Reichspost, Juli 1913-07-15

A képeslap szerint a Tegetthoff 1912-ben. De ez téves dátum lehet³⁰⁹⁵

1913.09.05/06-án a Viribus Unitis, a Tegetthoff, Zrínyi és a Radetzky, Abbáziába érkezett, Njegovan (Maximilian Njegovan) ellentengernagy parancsnoksága alatt.³⁰⁹⁶ Ekkor 1200 fő a legénysége.³⁰⁹⁷

A Tegetthoff parancsnoka, Franz von Holub sorhajókapitány, a szűkös körülmények említésével kezdte jelentését. Azt javasolta, hogy a jövőbeni csatahajókon ne vágjanak ajtót a vízzáró válaszfalakba. Ezeket a vízzáró ajtókat a háború kitörésekor lezárták, így használhatatlanok voltak, de így is gyengítették a válaszfalak szerkezetét. A torpedóvédelmet elégtelennek tartotta. Javasolta a torpedóhálók eltávolítását, tekintettel súlyukra és megkérdőjelezhető értékükre. A többi parancsnokhoz hasonlóan Holub is elégtelennek tartotta a szellőzést. Mint minden parancsnok, megemlítette a védtelen rést a barbett és a fegyvertartó között. A 7 cm-es fegyvereket is haszontalannak tartotta, és javasolta a 9 cm-es fegyverek helyettesítését.³⁰⁹⁸

1913.08.18-án adták át a hajó díszlobogóját. Schönborn gróf ünnepi beszédet mondott a hajó parancsnokának, aki lelkes szavakkal köszönte meg az adományt. Az ünneplés után a vendégek megtekintették a lenyűgöző csatahajót. Az utána következő ünnepséget és a lobogót Sconborn-Chotek grófnő által Marburgban, Tegetthoff szülőházában kezdeményezett gyűjtés fedezte.³⁰⁹⁹ A zászlóra való gyűjtést 1913 májusában kezdték meg.³¹⁰⁰

Tiszteletreméltó tengeri szokás, hogy minden hadihajó a vízrebocsátás után díszzászlót kap, amit csak a csatában az ellenség előtt vonnak fel.³¹⁰¹

1913.09.21-i híradás: „A Viribus Unitis, Tegetthoff, továbbá a Zrínyi és Radeczky páncélosokból álló flotta-osztály szeptember 4-én este csak azért futott be a fiúmei öbölbe s azért vetett horgonyt Abbázia előtt, hogy az osztrák Riviéra fürdőző közönségét néhány napra elszórakoztassa. Hadihajóink itt időzése alkalmából- regatta, úszóverseny, tűzijátékkal gumírozott hangverseny, szóval minden olyan jó volt, van és lesz, ami egy érdemes flotta-osztálytól- a közönség szórakoztatására kitélik. És Abbázia túlnyomó részben magyarokból álló fürdőző tábora ujjongva fogadta az „österreichische“ hajókat. Az

³⁰⁹⁵ <https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/376/kategoriak~Kepeslapok/Hadihajo-1500096/1912-SMS-Tegetthoff-az-Osztrak-Magyar-Haditengereszet-Tegetthoff-osztalyu-csatahajoja-KuK-~II2143952>

³⁰⁹⁶ Az Újság, 11. évfolyam, 1913-09-05 / 211. szám

³⁰⁹⁷ Az Újság, 11. évfolyam, 1913-09-06 / 212. szám

³⁰⁹⁸ https://issuu.com/belvederemeridionale/docs/kramlimihaly-2021-austro-hungarian_battleships_190/s/13556368

³⁰⁹⁹ Neugkeits-Welt-Blatt, August 1913-08-21

³¹⁰⁰ Reichspost, Mai 1913-05-11

³¹⁰¹ Grazer Volksblatt, November 1912-11-05

agyonüdült és minden adóhátralékról megfélekedezett magyarjaink lelkesedve szórakoznak és ki sem jutnak az Adria tengerész izgalmaiból.”³¹⁰²

1914.

1914.01.07-i hír: „— (A téli hajóraj Zárában.) Zárából jelentik: A haditengerészet téli hajórajja, melynek a Tegetthoff mint zászlóhajó, továbbá a Zrínyi, Radetzky, Spaun, valamint a torpedóflotilla a tartozékai, hosszabb tartózkodásra ideérkezett.”³¹⁰³ Ekkor Löfler ellentengernagy zászlóhajója.³¹⁰⁴

1914.01.17-én bocsátották vízre a Szent István csatahajót. Az eseményre a Viribus Unitis mint a flotta zászlóhajója és a Tegetthoff csatahajó Fiuméba hajózott. Itt volt még a Saint George és a Radetzky hadihajó is. Az Erzherzog típusú hadihajók 18-án érkeztek meg.³¹⁰⁵ Ekkor a Tegetthoffot meglátogatta a sajtó munkatársa. „A főljárónál magyar matróz fogadta és nyomban odavezette a hajó tüzérségi prancsnokához, Janowicz Román sorhajóhadnagyhoz, aki két teljes órán keresztül vezetgette a 20.000 tonnás dreadnought csodás, kábító látivalói között.”³¹⁰⁶

*Az SMS Viribus Unitis, SMS Tegetthoff és az SMS Radetzky 1914.01.17-én a fiumei öbölben*³¹⁰⁷

1914.01.17-én, Haus Antal tengernagy, főparancsnok a Viribus Unitis és Tegetthoff fedélzetén a vendégeknek díszebédet adott.³¹⁰⁸ „Délután két órakor Haus tengernagy, tengerészeti parancsnok a Tegetthoff dreadnoughtra ment. Ekkor nagy csoportosulás támadt a Lakrómahoz vezető diadalkapu körül, mert a közönség értesült, hogy Mária Terézia királyi hercegasszony látogatást tesz a hajón. A hercegasszony délután két órakor elhagyta a Lakrómat és motorcsónakon a Tegetthoff csatahajóra ment, ahol Löfler ellentengernagy, az egész hajóraj parancsnoka fogadta törzskarával és a legénység élén. Úgy a tisztek, valamint a legénység diszformaruhát öltöttek. A hercegasszony a hajót behatóan megtekintette és nagy érdeklődéssel szemlélte berendezését. A látogatás körülbelül másfél óráig tartott.”³¹⁰⁹ Ekkor a Tegetthoff a kikötőn kívül horgonyzott.³¹¹⁰

„Várják Wied herceget Triesztben. Triesztből Írják nekünk: Wied herceg (albán) trónfoglalásával összefüggő eseményekből a hat nagyhatalom fővárosain kívül Trieszt is kiveszi a maga részét. Már napokkal ezelőtt a kikötőbe érkezett három elsőrendű csatahajónk: a „Tegetthoff“ dreadnought, a „Zrínyi“ és az „Admiral Spaun“ számos torpedóhajó kíséretében. Az olasz lakosság leplezhetetlen örömmel értesült, hogy az olasz flotta is képviselve lesz a „Quarto“ és a „Feruccio“ páncélosokkal, e

³¹⁰² Délmagyarország, 2. évfolyam, 1913-09-21 / 220. szám

³¹⁰³ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-01-07 / 6. szám

³¹⁰⁴ Neugkeits-Welt-Blatt, Januar 1914-01-08

³¹⁰⁵ Világ, 5. évfolyam, 1914-01-14 / 12. szám

³¹⁰⁶ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-01-18 / 16. szám

³¹⁰⁷ Mihály Krámel: Austro – Hungarian battleships and battleship designs 1904-1914, Belvedere, Szeged 2021

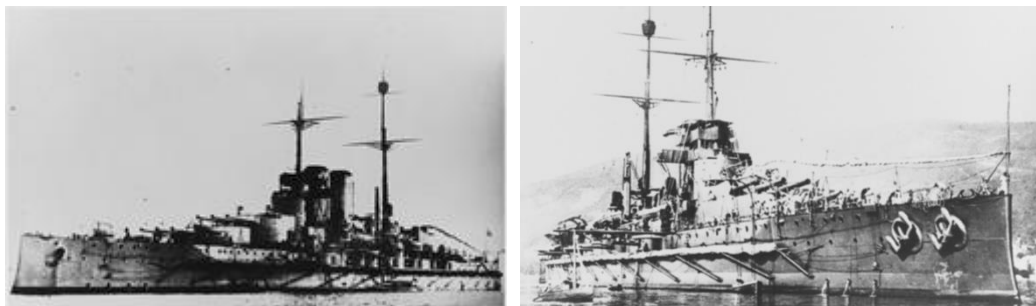
³¹⁰⁸ Magyarország, 21. évfolyam, 1914-01-18 / 16. szám

³¹⁰⁹ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-01-17 / 15. szám

³¹¹⁰ Pesti Hírlap, 36. évfolyam, 1914-01-18 / 16. szám

korai örömeik azonban nem válik valóra, mert eddig ismeretlen okokból egy hajó sem képviseli Olaszországot a fogadtatásnál. A „Quarto” páncélos Velencében van és a nyílt tengeren, valószínűleg Pirano közelében fog csatlakozni a Wied herceget szállító „Taurus” jachthoz.”³¹¹¹ Ekkor a Tegetthoff, Löffler ellentengernagy zászlóshajója.³¹¹²

1914.03.26-án Trieszt kikötőjében volt.³¹¹³

A hajó horgonyon

1914.03.25-i híradás: „(Dreadnoughtjaink első nagyobb útja.) Triesztből jelentik, hogy az osztrák és magyar haditengerészet első, nehéz hadosztálya néhány torpedóromboló kíséretében 31-én indul kéthónapos körútra a keleti Középtenger vizeire. A hadosztály, melyben ezúttal először indul külföldi útra két hatalmas csatahajó, a Viribus Unitis és a Tegetthoff, Korfu, Málta, Alexandria, Bejrút, Szolima, Mililene, Szaloniki és Pireusz kikötőket fogja meglátogatni. A hajórajt, melyhez a Prinz Eugén helyett a Zrínyi csatahajó csatlakozik, Löffler Ferenc ellentengernagy vezeti. A három hajó körülbelül háromezer matrózzal indul útnak. Március 21-én a Szaida gyorscirkáló befutott a pólai kikötőbe s szintén részt vesz a kirándulásban. Ezt megelőzően azt jelentik Triesztből, hogy hajórajunk a trieszti vizeken üdvözölni fogja Vilmos német császárt, aki hír szerint meg fogja szemlélni a Viribus Unitist. A hajórajt azután a császárt korfui úrtjában Kattaróig elkíséri.”³¹¹⁵

1914.03.27-én a kötelék Triesztbe érkezett, Franz Löffler ellentengernagy vezetésével a „Viribus Unitis” csatahajóval zászlóshajóként, a „Tegetthoff” csatahajóval és a „Sankt Georg” cirkálóval, Anton Willenik ellentengernagy parancsnoksága alatt álló második hadosztály, amely az „Erzherzog Franz Ferdinand” csatahajókból áll, „Zrínyi” és „Radetzky” továbbá egy torpedóhajó flotta az „Admiral Spaun” cirkálóval, mint a vezető hajó és a „Tátra”, „Balaton”, „Csepel”, „Huszár” és „Turul” torpedójárművek; végül két csoport Lofsee torpedócsónak és egy csoport aknakereső.³¹¹⁶ Itt fogadták Ferenc Ferdinánd trónörökösét és üdvözlő lövésekkel köszöntötték Vilmos német császárt.³¹¹⁷

A Földközi-tengeri cirkálás:

1914.03.31-1914.06.07 között a Viribus Unitis, a Tegetthoff csatahajó és a Zrínyi pre-dreadnought és a Monarch régi partvédő sorhajó a Földközi-tengeren cirkált. A hajók felkeresték Szicíliát és a Levante-i vizeket. Így jártak Smyrna, Antalya, Messina, Bejrút, Alexandria kikötőkben.³¹¹⁸ Alexandriában a Monarch fedélzetén himlő és gerincvelő gyulladás ütötte fel a fejét, így a hajó karanténba került. Kötelékparancsnok Maximilian Njegovan admirális.

1914.04.01. (Ered. távirat.) Távirati értesítés szerint a közös tengerészet első hadosztálya, nevezetesen a Viribus Unitis zászlóshajó, a Tegetthoff és Zrínyi hadihajók március 31-én két hónapra tervezett cirkáló utat tesznek a Földközi tenger keleti részén. A következő kikötő Szmirna lesz.³¹¹⁹

³¹¹¹ Magyarország, 21. évfolyam, 1914-03-04 / 56. szám

³¹¹² Világ, 5. évfolyam, 1914-03-06 / 56. szám

³¹¹³ Pesti Hírlap, 36. évfolyam, 1914-03-27 / 74. szám

³¹¹⁴ <https://naval-encyclopedia.com/ww1/austria-hungary/tegetthoff-class-battleships.php>

³¹¹⁵ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-03-25 / 72. szám

³¹¹⁶ Neuigkeits-Welt-Blatt, März 1914-03-28

³¹¹⁷ Sport und Salon, Januar-Juni 1914-04-04

³¹¹⁸ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-03-25 / 72. szám

³¹¹⁹ Pécsi Napló, 23. évfolyam, 1914-04-02 / 75. szám

„A gyermekvédelemre félévenként 4.306.756 korona jut, a „Prinz Eugen“, „Viribus Unitis“, „Tegetthoff“ és még egy névtelen csatahajó tüzérségi felszerelésére ugyanezen idő alatt 7.163.520 korona is telik.”³¹²⁰

1914.04.04-én a Viribus Unitis zászlóshajó, a Tegetthoff és Zrínyi hadihajók Szmirnába (Izmir) érkeztek. Izmir Törökországban van.³¹²¹

1914.04.21-én a Viribus Unitis és a Tegetthoff a Kis-Ázsiai (törökországi) Mersina kikötőjébe érkezett. Itt két napot kívánnak tartózkodni.³¹²²

1914.04.24-én Alexandriába érkezett a Viribus Unitis, a Tegetthoff és a Zrínyi.³¹²³

Feltehetőleg a két Alexandriai tartózkodás közötti időben jártak a hajók Bejirútban.

1914.05.10-én az egyiptomi partok előtt a Viribus Unitis, a Tegetthoff és a Zrínyi, továbbá két páncélos cirkáló – az egyik a Monarch parti páncélos-, valamint az őket kísérő torpedóhajók hadgyakorlatot végeztek, majd behajóztak Alexandria kikötőjébe –a kikötőbe már május 7-én megérkeztek a monarchia hadihajói-, ahol 12 napot szándékoztak az előzetes tervek alapján eltölteni.³¹²⁴

1914.05.21-én a Viribus Unitis-t, a Tegetthoff-ot és Zrínyit Durazzó elé várták, de a hajók 1914.05.22-én még csak a máltai La Valletta kikötőjébe érkezett meg. Ekkor az angol hajóraj korábbi baráti látogatását viszonyították a monarchia hajói.³¹²⁵

(„Máltából jelentik: A Tegetthoff, Viribus Unitis és Zrínyi osztrák-magyar hadihajók ma (1914.05.23-án) pompás időben ide érkeztek. A hajók befutását nagy embertömeg nézte végig. Az egész város lakossága a kikötőben gyülekezett és üdvözölte az osztrák-magyar hadihajókat, melyeket a britt hadihajók üdvölvésekkel fogadtak. Az angol és az osztrák-magyar hadihajók legénysége hurráh - kiáltásokban törtek ki. A zenekarok a himnuszokat játszották. Löffler ellentengernagy azután a máltai kormányzónál és a britt tengernagyoknál látogatásokat tett, a melyeket ezek viszonyítottak.”)³¹²⁶

A Viribus Unitis, Tegetthoff és a Zrínyi eredetileg Máltán 6 napot kívánt eltölteni.³¹²⁷ Máltán flottakötélék végül 7 napot töltött. A hivatkozások alapján úgy tűnik, hogy a Földközi-tengeri út során Franz Löffler ellentengernagy, hol a Viribus Unitis-t, hol a Tegetthoffot használta zászlóshajónak.³¹²⁸ Máltán a Monarchia köteléke találkozott az Adriáról (Trieszt, Fiume, Pola) kikötőjéből visszatérő angol flottakötélékkel.

Löffler, tisztjei részvételével átment az Inflexible fedélzetére, hogy meglátogassa Sir Archibald Berkeley Milne admirálist, a Földközi-tengeri flotta főparancsnokát. Később, Berkeley Milne, tisztjei részvételével viszonyította a látogatást a Tegetthoff fedélzetén. A hivatalos és udvarias látogatások után: Löffler felkereste az osztrák-magyar konzulátust, ahol megbeszélést folytatott Kohen von Hohenland főkonzullal. Ezután Löffler az osztrák-magyar alkonzul kíséretében hivatalosan felkereste Pietro Pace érseket, aki a maga részéről magántitkára kíséretében viszonyította a látogatást a Tegetthoff fedélzetén. Löffler admirális felesége a vallettai Admiralty House-ban szállt meg a Berkeley Milne vendégeként. Változatos fogadások és szórakoztató programok várták a látogatókat. Ez tartalmazott egy teniszbajnokságot, tornaórát és pólót, egy koncertet a Vallettai Garrison Gymnasiumban, egy

³¹²⁰ Világ, 1914. 5. évfolyam, 1914-01-11 / 10. szám

³¹²¹ Az Újság, 12. évfolyam, 1914-04-07 / 83. szám

³¹²² Világ, 5. évfolyam, 1914-04-22 / 95. szám

³¹²³ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-04-25 / 98. szám

³¹²⁴ Pesti Napló, 65. évfolyam, 1914-05-10 / 110. szám

Az Újság, 12. évfolyam, 1914-05-07 / 107. szám

³¹²⁵ Miskolczi Napló, 14. évfolyam, 1914-05-21 / 115. szám

Pécsi Napló, 23. évfolyam, 1914-05-23 / 116. szám

³¹²⁶ Az Újság, 12. évfolyam, 1914-05-23 / 120. szám

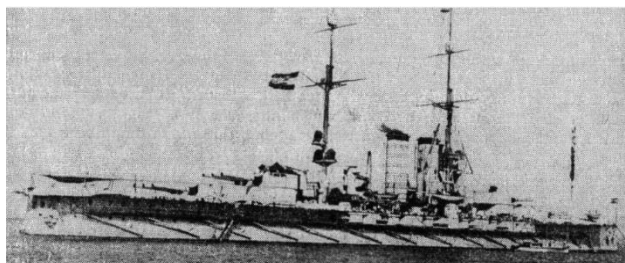
³¹²⁷ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-05-16 / 115. szám

³¹²⁸ <https://timesofmalta.com/article/Austrian-Navy-squadron-s-visit-to-Malta-in-1914.540528>

úszóversenyt a St Paul's Bay-ben, egy látogatást a hajógyárban és a Királyi Haditengerészeti Kórházban, valamint egy ebédet, amelyet az Admiralitás felügyelője tartott a Vittoriosa házban. Sor került színházi előadásra is. A tisztek felkeresték Málta nevezetességeit. Két futballmérkőzést játszottak a Floriana United FC és a Tegetthoff csapata a Mile End sportpályán. A Floriana FC megnyerte az első mérkőzést hat-három-ra. A visszavágóra jóval több néző jelent meg, hiszen futballkörökben felröppent a pletyka, miszerint az osztrák csapat úgy döntött, megbosszulja az előző napi vereséget. A helyi csapat azonban ismét hat góllal nyert, de a hírek szerint a meccs keményebb volt.³¹²⁹

„Máltából jelentik még: Az Union Clubban tegnap adott ebéden igen szíves kedv uralkodott. Számos pohárköszöntőt mondtak, a melyekben az Anglia és a monarchia közötti jóviszonyt éltették. Nagy lelkesedést váltott ki a Ferenc József királyra mondott pohárköszöntő. Sir Leslie-Rundle kormányzó és neje ma meglátogatta Löffler ellentengernagyot a Tegetthoff hajón. Délután a Viribus Unitis-en fogadás volt, a melyen megjelent a kormányzó és neje, Sir Berkeley-Milne tengernagy, az angol főtisztek és a polgári hatóságok fejei hölgyekkel. Este az Union-klubban fogadó est. utána táncmultság volt. Az osztrák és magyar hajóraj holnap Pólába indul.”³¹³⁰

1914.05.28-án Polába indultak, pontosan egy hónappal Ferenc Ferdinánd főherceg meggyilkolása és két hónappal a háború kezdete előtt.

3131

A hajó a tengeren

1914.06.01-04-én a Viribus Unitis, a Tegetthoff és a Zrínyi Durazzo kikötőjében volt, Löffler ellentengernagy vezetése alatt. A kikötőbe 1914.06.01-én hajóztak be, és ottartózkodásukat 4 napra tervezték.³¹³² Durazzóban 1914.06.03-án a hajót felkereste a királyi pár (albán) és csaknem három órán át vizsgálták a hajót, amiről az uralkodó nagy elismeréssel nyilatkozott.³¹³³ Vilmos és Schönburg-Waldenburg hercegnő volt ekkor az albán uralkodópár.

Vilmos albán fejedelem (Wilhelm Friedrich Heinrich zu Wied herceg 1914-ben 6 hónapig volt albán fejedelem) fölszólította a fölkelőket, hogy azonnal rakják le a fegyvert Szó sincs tehát arról, hogy a fejedelem le akar mondani az albán trónról. Vilmos különben ma az osztrák-magyar hadihajón, a Tegetthoffon megjelent és ezután bocsátotta ki parancsát a felkelőkhöz.³¹³⁴

1914.06.24-én a Viribus Unitis Prinz Eugen és a Tegetthoff, Ferenc Ferdinánd főherceg előtti hadgyakorlatra készült.³¹³⁵

Ferenc Ferdinánd főherceg és felesége, Sophie június 28-i szarajevói meggyilkolásának hírére Anton Haus, a haditengerészet főparancsnoka Triesztből délre hajózott egy kísérőflottával, amely a Tegetthoffból, az Admiral Spaun cirkálóból és több torpedóhajóból állt. Két nappal a gyilkosságuk után Ferdinánd és Szófia holttestét átszállították a Viribus Unitis fedélzetére, amely Boszniában horgonyzott, és arra

³¹²⁹ <https://timesofmalta.com/article/Austrian-Navy-squadron-s-visit-to-Malta-in-1914.540528>

³¹³⁰ Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-05-28 / 124. szám

³¹³¹ Hadtörténelmi Közlemények, 104. évfolyam, Hadtörténelmi Intézet (Budapest, 1991)4. szám / Közlemények / Csonkaréti Károly: Az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetének hadműveletei az első világháborúban, 1917-1918. – 1991. 53. p.

³¹³² Pécsi Napló, 23. évfolyam, 1914-06-05 / 126. szám
Budapesti Hírlap, 34. évfolyam, 1914-06-03 / 128. szám

³¹³³ Reichspost, Juni 1914-06-05

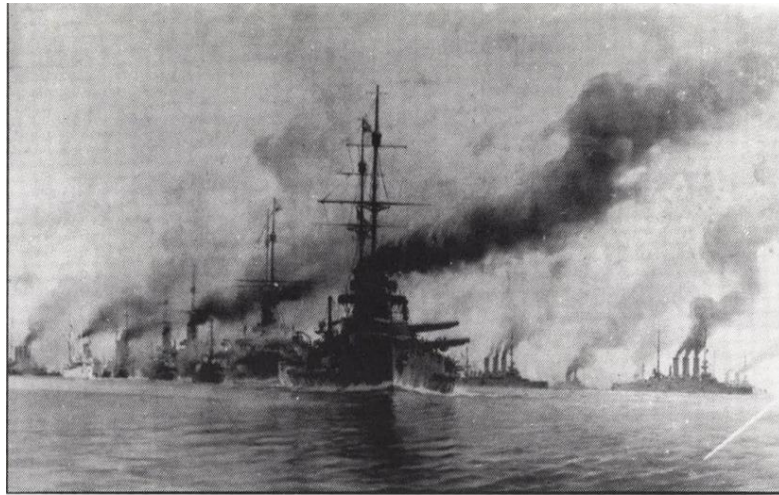
³¹³⁴ Délmagyarország, 3. évfolyam, 1914-06-05 / 129. szám

³¹³⁵ Reichspost, Juni 1914-06-24

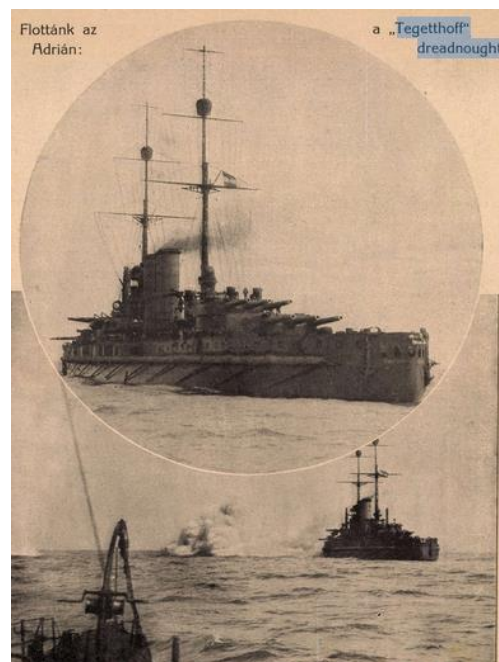
várt, hogy fogadja a főherceg visszatérését. A Tegetthoff és Haus flottájának többi hajója ezután visszakísérte Viribus Unitis-t Triesztbe. Az út során a flotta lassan haladt a dalmát tengerpart mentén, általában a szárazföld látótávolságán belül. A tengerparti városok és falvak templomi harangokat kongattak, amikor a hajók elhaladtak, miközben a nézők a partról figyelték a flottát.

1914.06.30-án a Tegetthoff du. 8.15-kor elhaladtunk Spalato (Split) előtt.

A főherceg halála váltotta ki a júliusi válságot, amely következtében 1914. július 28-án Ausztria-Magyarország hadat üzent a Szerb Királyságnak.

Az osztrák-magyar flotta felvonulása Ferenc Ferdinánd főherceg koporsójával az Adrián, 1914 3136

3137

Első Világháború:

1914.08.01-én Olaszország bejelentette semlegességét. Ez nagyban korlátozta a Monarchia egységeinek bevetését a Földközi-tenger térségében, mivel a flotta az 1912-es Háromhatalmi Szövetség (Német Császárság- Monarchia – Olaszország) értelmében, bevetéséhez olasz kikötőkben vételezett volna

³¹³⁶ História 1994 / 3. szám / OLVASÓINK ÍRJÁK / BECK TAMÁS: A lissai csata

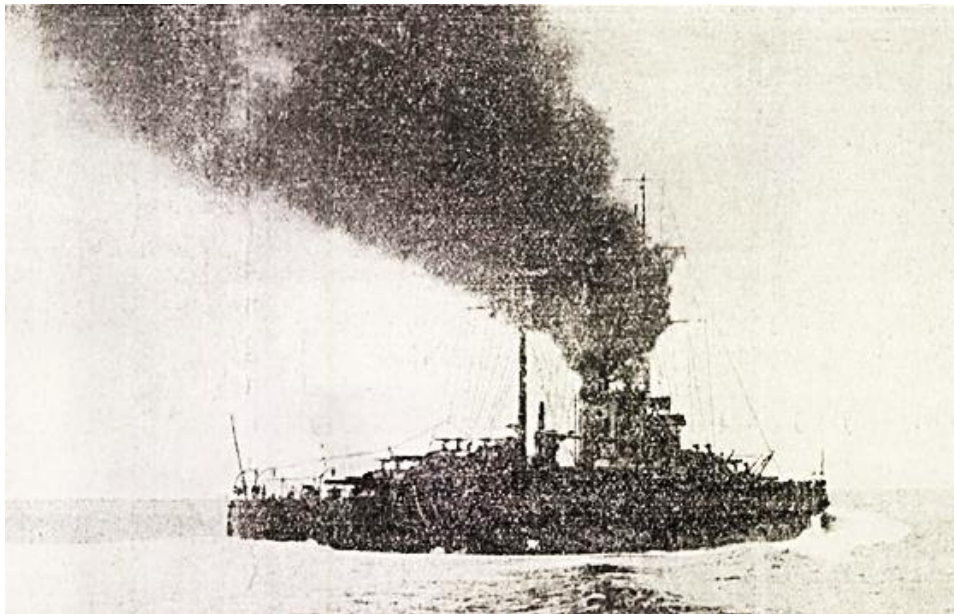
³¹³⁷ Az Érdekes Ujság, 2. évfolyam, 1914-09-13 / 37. szám

szenet.³¹³⁸ Ez változott meg az olasz semlegesség bejelentésével. Feltehetőleg ez a helyzet is hozzájárult ahhoz, hogy a Monarchia flottájának a szénkészlete igen kevésnek bizonyult a háború során.

1914.08.03-án a német Geoben és Breslau hadihajó kifutott Missinából. A hajók az Adriára indultak, de útjukat állta az angol flotta, így végül Törökországba mentek. Hogy az esetleges adriai áttörést segítsék, az angolok ellen kifutott Haus tengernagy vezetésével 1914.08.07-én reggel kilenckor a Viribus Unitis, a Tegetthoff, a Prinz Eugen dreadnought (1. csatahajóosztály) és a Erzherzog Franz Ferdinand, Radetzky és a Zrínyi (2. csatahajóosztály). – valamint a SMS Sankt Georg, az SMS Admiral Spaun kiscirkálóból, hat torpedórombolóból és tizenhárom torpedónaszádból álló kíséretükkel – kifutott Polából, hogy biztosítsa a német hajóraj áttörését az Adriára. Végül a német hajók irányváltoztatása miatt a kialakuló tengeri csata elmaradt.

1915.

Ancona megtámadására a támadó haderő 1915.05.23-án este 8 órákkor futott ki. Braun Tivadar szerint, aki az SMS Erzherzog Franz Ferdinand fedélzetén tartózkodott, a hadművelet alatt a Tegetthoff vezérhajó 15 cm-es lövegei lötték szét a móló elején lévő olasz páncélozott üteget. A kötelék 30 cm-es lövegei a parti épületeket is lötték.

Talán a Tegetthoff menetben. Ekkora füstöt az ellenség messziről észlelhet³¹³⁹

³¹³⁸ [https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Tegetthoff_\(1912\)](https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Tegetthoff_(1912))

³¹³⁹ Gazdasági Mérnök, 39. évfolyam, 1914-01-04 / 1. szám

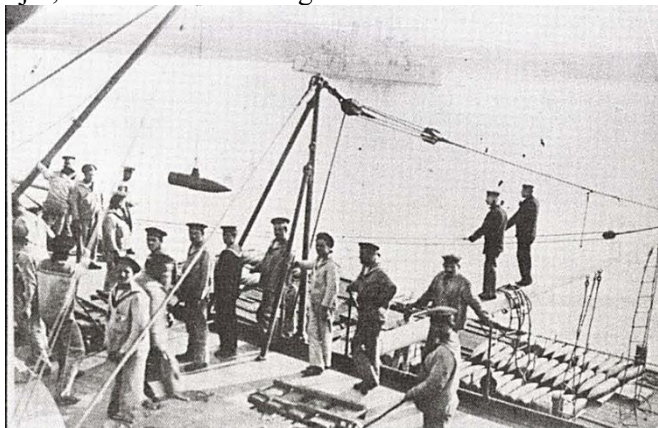

Támadás az olasz partok ellen³¹⁴⁰

1916.

Ebben az évben a Tegetthoff-ra ráfektették a bombavédő hálót.

I.Károly császár 1916.12.15-én, rövid látogatás során megtekintette Pola haditengerészeti létesítményeit és a Szent István csatahajót, de nem szállt fel Tegetthoff-ra.

A Tegetthoff legénységének tagjai 1916-ban a hajó fedélzetén³¹⁴¹

³¹⁴⁰ Haditechnika 29. évfolyam 1995 / 2. szám / 80 ÉVE TÖRTÉNT

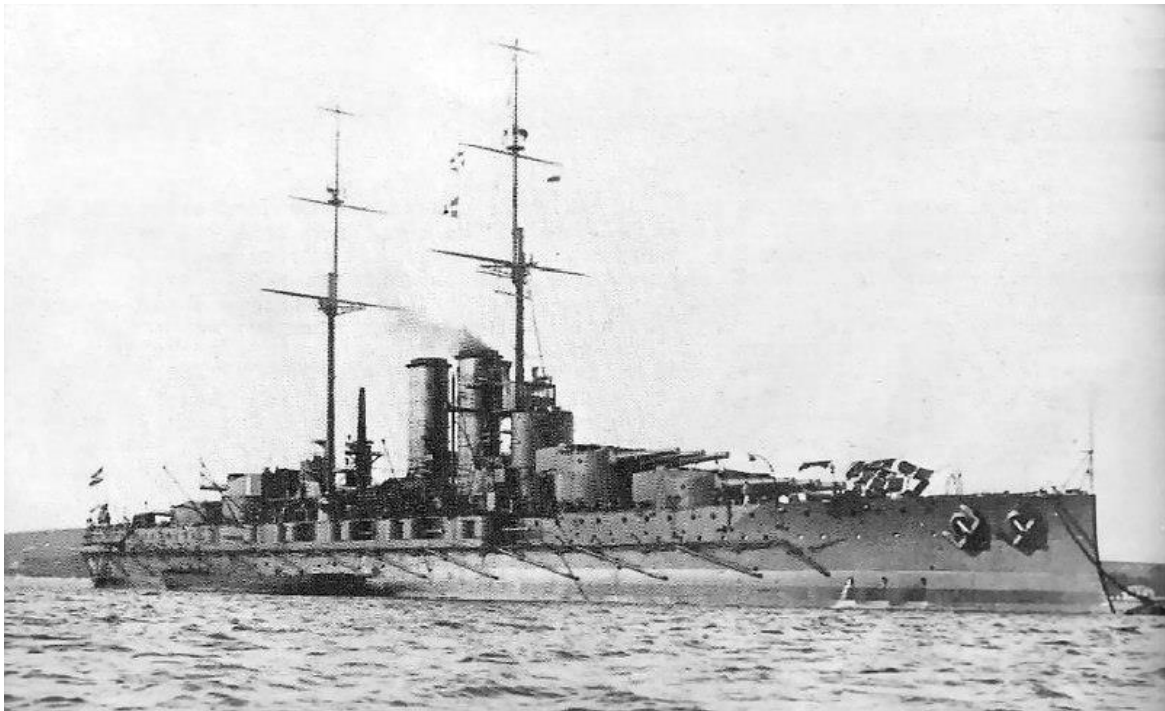
³¹⁴¹ História 1994 / 3. szám / OLVASÓINK ÍRJÁK / BECK TAMÁS: A lissai csata

1917.

Haus 1917. február 8-án tüdőgyulladásban meghalt. Maximilian Njegovant admirálissá léptették elő, és Haus helyére a haditengerészet főparancsnokává nevezték ki. Az Első Harchadosztály parancsnoka – amely magában foglalta a Tegetthoffot és testvérhajóit is – Anton Willenik admirális lett.

I. Károly 1917 júniusában tért vissza Polába, az Osztrák-Magyar Haditengerészet 1902 óta első hivatalos birodalmi felülvizsgálatának keretében.

II. Vilmos császár 1917.12.12-én Pola német tengeralattjáró-bázisát látogatta meg és ekkor megtekintette a Tegetthoff osztály egységeit is.³¹⁴²

„Dr. Gandhárdt Tibor kitüntetése. A haditengerészet egyik kolozsvári származású orvosát tüntette ki a király. Dr. Gandhárdt Tibor sorhajó orvosnak a „Tegetthoff“ dreadnought főorvosának öfelsége a koronás aranyéremkeresztet adományozta, a kardokkal, a vitézségi érem szalagján. E szép kitüntetés Kolozsvárt széles körben okoz örömet, mert a kitüntetett férfiú a kolozsvári orvosegyetemnek volt jeles növendéke.”³¹⁴⁴

1918.

Miután Horthy átvette a flotta főparancsnokságát, a Tegetthoff osztály hajói egyre többet gyakorlatoztak a tengeren és készültek egy nagyszabású támadó hadműveletre.

A Szent István és a Tegetthoff 1918.06.09-én futott ki az otrantói zár elleni támadásra.

Az olasz MAS 15 és MAS 21 áttörte a csatahajók gyenge kíséretének vonalát és támadást indított. A MAS 15 eltalálta a Szent Istvánt, míg a MAS 21 elvétette a Tegetthoffot. A MAS-21 siklócsónak parancsnoka Alonzo Giuseppe hadnagy volt, aki a Tegetthoff csatahajó ellen intézett eredménytelen támadást.³¹⁴⁵ A Tb 76 T osztrák-magyar torpedónaszád mélységi tölteteket dobott ki, mert tengeralattjáró támadásnak vélte a kilőtt torpedókat. A Tegetthoff ezért abból indult ki, hogy a torpedókat tengeralattjárók lötték ki, kivált az alakulatból, és cikázni kezdett, hogy további támadásokat

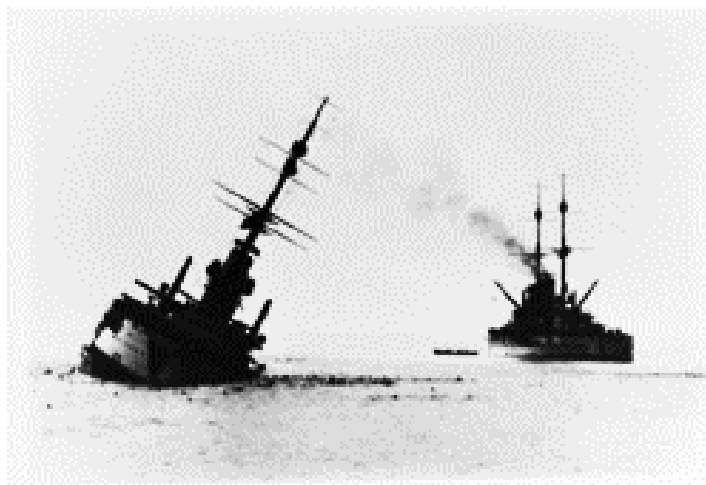
³¹⁴² [https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Tegetthoff_\(1912\)](https://en.wikipedia.org/wiki/SMS_Tegetthoff_(1912))

³¹⁴³ <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tegetthoff.jpg>

³¹⁴⁴ Ellenzék, 38. évfolyam, 1917-06-05 / 127. szám

³¹⁴⁵ Magyar Honvéd, 2. évfolyam, 1991-06-28 / 26. szám

hajtson végre a tengeralattjáró/járók ellen. Többször lőtt a feltételezett tengeralattjáró periszkópokra. A sérült Szent Istvánt a Tegetthoff csatahajó próbálta megmenteni, illetve elvontatni, de nem járt sikerrel.

A süllyedő Szent István és mellette a Tegetthoff

A Szent István utolsó félórájáról készült filmfelvételeket és fényképeket a Tegetthoff-ról Meusburger sorhajó hadnagy készítette saját fényképezőgéppel és egy hivatalos forgatócsoporttal. Ezeket a filmeket később összefűzték, és a háború után kiállították az Egyesült Államokban, ahol a bevételt a háború befejezését követően ausztriai gyerekek élrelmezésére fordították.

Az SMA Szent István elsüllyedése után az SMS Tegetthoff visszatért Polába, ahonnan a háború végéig már nem futott ki bevetésre.

A Szent István elsüllyedését délszláv áruóknak tulajdonítják. Állítólag 3 gyalogos és 4 tengerész szökött át az olaszokhoz. Ők Corcula szigetéről szöktek meg egy halászhajón, és kijátszva a monarchia hajóit, áthajóztak Vieste olasz településre. Innét Brindisibe vitték őket, ahol elmondták, hogy a monarchia flottája 1918.07.15-én Polából Cattaróba hajózik. Ezért voltak kint a vízen az olasz egységek.³¹⁴⁶

1915-1918 között Polát legalább 80 olasz légitámadás érte.

1918.07.17-én Polát a háború alatti legnagyobb légitámadás érte. Ekkor, 66 szövetséges gép több mint 200 bombát dobott l. Szerencsére a Tegetthoff nem sérült meg a támadásban.

1918.10.29-én Horvátország bejelentette függetlenségét Magyarországtól, de nem nyilvánította trónfosztottnak a Habsburg házat. Így, a Birodalom és a Monarchia formálisan még fent állt.

Ezért, I. (IV.) Károly a flottát átadta 1918.10.31-én a szlovének, horvátok és szerbek államnak.

1918.11.03-án olasz kézbe került a Villa Guisti fegyverszűnet következtében, 1918.11.04-én olasz hajók behajóztak Trieszt, Pola és Fiume kikötőjébe. November 5-én az olasz csapatok elfoglalták a pólai haditengerészeti létesítményeket, és 9-én felvonták a hajókra az olasz lobogót. A délszláv Nemzeti Tanács 1918.11.10-én beleegyezett a hajók átadásába.

1918.12.19-én Olaszország a „Benedetto Brin (13 426 t pre-dreadnought)” és a „Leonardo da Vinci (25 086 t dreadnought 12 db 30,5 cm ágyú)” elsüllyesztéséért kárpótlásul egy „Tegetthoff” osztályú dreadnought-ot és egy „Radetzky” osztályú hajót követelt kárpótlásnak.³¹⁴⁷

A Leonardo da Vinci belső robbanástól, kikötőben süllyedt el, és máig nem tudni, hogy a monarchia szabotőrei végzett vele, vagy baleset történt 1916.08.02-án. A hajót az olaszok kiemelték 1919-ben, de nem tudták kijavítani, így lebontották. A magyar lapok lőporrobbanásról írnak és nem szólnak magyar szabotázsról.³¹⁴⁸

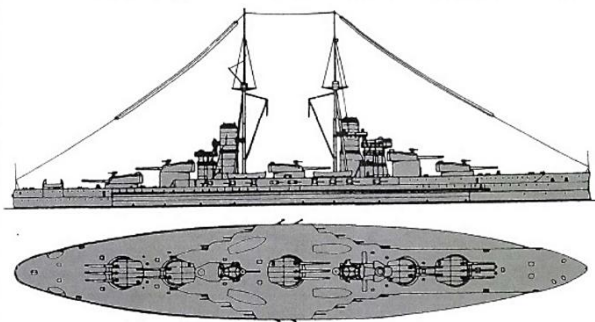
³¹⁴⁶ Pester Lloyd - esti kiadás, 66. évfolyam, 1919-02-07 / 33. szám

³¹⁴⁷ Reichspost, Dezember 1918-12-19

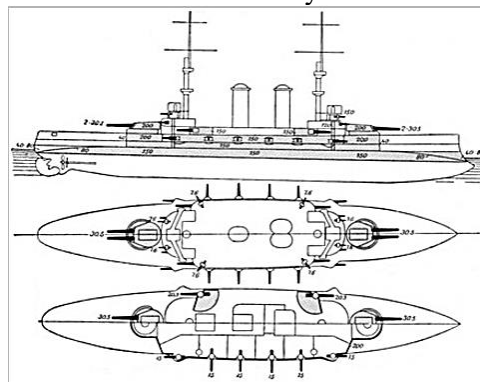
³¹⁴⁸ Az Ujság, 14. évfolyam, 1916-09-13 / 255. szám

Az Ujság, 14. évfolyam, 1916-08-17 / 228. szám

1915. szeptember 27-én Benedetto Brin egy hatalmas robbanás következtében megsemmisült Brindisi kikötőjében. Akkoriban úgy vélték, hogy a robbanás az osztrák-magyar szabotázs következménye. Az olasz haditengerészet később úgy vélte, hogy a robbanás véletlen volt. Testvérhajója a Regina Margherita 1916.12.11-én aknára futott Valona előtt és elsüllyedt.³¹⁴⁹

*Leonardo da Vinci 1915-ös rajza*³¹⁵⁰

*Benedetto Brin osztályú hajók rajza*³¹⁵¹

1931-ben viszont Luigi Fiedler-nek tulajdonították a Leonardo da Vinci és a Benedetto Brin elsüllyesztését.

„Nemrégiben érkezett a hír, hogy meghalt Luigi Fiedler, a világháború egyik legvakmerőbb és legügyesebb kémje, aki az osztrák-magyar tengerészeti vezérkar szolgálatában az olaszok két nagy csatahajóját és számtalan kisebb hadihajóját a háború alatt a levegőbe röpítette. Luigi Fiedler félig olasz származású altisztje volt az osztrák-magyar hadiflottának, majd amikor leszolgálta idejét, villanyszerelő lett és Bécsbe költözött, ahol kémiai kísérleteket is végzett és különösen a robbanószerek kötötték le az érdeklődését. Így történt azután, hogy az olasz hadüzenet után az egykori tengerészaltiszt azzal a tervvel lépett az osztrák-magyar flottafőparancsnokság elé, hogy Olaszországba megy és ott pokolgépek segítségével levegőbe röpít csatahajókat és arzenálokat. A flotta főparancsnokság Fiedler tervét el is fogadta és 1915 júniusában megalakult a „dinamitosztag“, amely eredetileg hat emberből állt Valamennyien kivétel nélkül az osztrák— magyar flotta kiszolgált tengerészei voltak és folyékonyan beszéltek olaszul. A dinamitosztag 1915 szeptember 27-én könyvelhette el első igazi nagy sikerét, amikor sikerült a 13.400 tonnás „Benedetto Brin“ olasz csatahajót a levegőbe röpítenie. Néhány hónappal később a velencei hadikikötőben ismét robbanás lángja csapott fel egy olasz cirkálón, de a mentési munkálatok itt még idejekorán elfojtották a tüzet, úgyhogy a cirkáló nem süllyedt el. Az oltási munkálatok közben a legénység a hajónak egy másik részében pokolgépre bukkant, amelynek a felrobbanása már csak percek kérdése lett volna, ha az utolsó pillanatban a tengerbe nem dobják. 1916 augusztus másodikikája volt talán a legsötétebb nap az olasz hadiflotta történetében. Az olaszok ezt is Fiedler dinamitosztagának köszönhették. Ezen a napon süllyedt el az olaszok vadonatúj dreadnoughtja, a Leonardo da Vinci, amely éppen első próbaútját tette. Ez az óriási, 22.000 tonnás, óránként 43 kilométeres gyorsaságú csatahajó, amely 13 darab 30 és feles ágyút vitt a fedélzetén, éppen a tarantói hadikikötő belső medencéjében pihent, amikor a katasztrófa utolérte. A Leonardo da Vinci készleteit akarta kiegészíteni Tarantóban és a kikötőmunkások szakadatlan sora járt fel s alá a fedélzetén. A hajó belsejéből rakodás közben egyszerre csak irtózatos robbanás dőreje hangzott fel s nyomában tűz ütött ki. A legénység hősiességgel az oltáshoz látott, de minden erőlködésük hiábavaló volt, mert több bomba gyors egymásutánban robbant a dreadnought különböző pontjain, mindenütt újabb és újabb tüzeket okozva, úgyhogy végül is a levegőbe röpült a „Leonardo da Vinci“ lőszerraktára és az olasz flotta büszkesége 200 tengerésszel a fedélzetén, percek alatt elsüllyedt. A vizsgálat kiderítette, hogy a kikötőmunkások között az osztrák-magyar haditengerészet kémei is fellopódtak a vadonatúj dreadnought fedélzetére és sikerült nekik a csatahajó legféltettebb pontjainak közelében elhelyezni a bombákat. A Leonardo da Vinci felrobbantása után az olaszok még fokozottabb elővigyázási intézkedéseket rendeltek el. Fiedlert azonban ez sem kedvetlenítette el: még vakmerőbb eszközökhöz folyamodott, csak hogy minél nagyobb kárt tudjon okozni az ellenségnek.”³¹⁵²

³¹⁴⁹ Haditechnika 49. évfolyam, 2015 / 5. szám / HADITECHNIKA-TÖRTÉNET / Sárhidai Gyula: Az olasz csatahajók pusztulásának okai

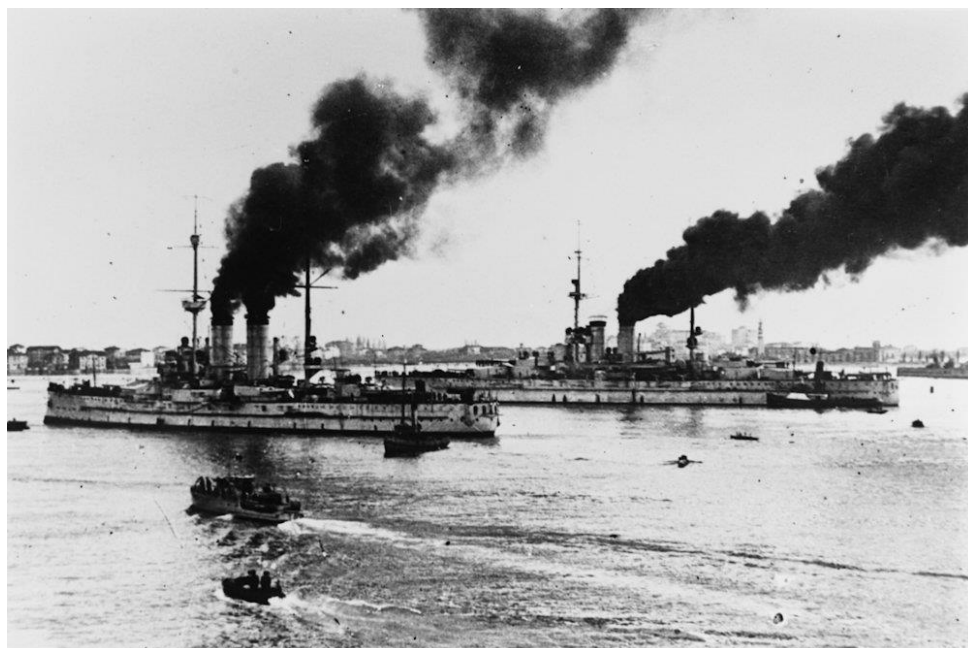
³¹⁵⁰ Haditechnika 49. évfolyam, 2015 / 5. szám / HADITECHNIKA-TÖRTÉNET / Sárhidai Gyula: Az olasz csatahajók pusztulásának okai

³¹⁵¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Italian_battleship_Benedetto_Brin

³¹⁵² Magyar Hírlap, 41. évfolyam, 1931-11-11 / 256. szám

„Osztrák szabotőrök, megpróbálták ellehetetleníteni az olasz haditengerészet legerősebb hajóit. A szabotőrök vezetője bizonyos Luigi Fiedler volt. Mind ő, mind társai hosszú ideig éltek Ausztria olaszok lakta vidékein, és tökéletesen beszéltek olaszul. Dízel- vagy festékhordók, konzervdobozok és egyéb tárgyak mögé álcázták a pokolgépeket. A szabotőrök kisebb csoportjai Olaszország gyéren lakott Adriai-partján szálltak partra, és onnan beszivárogtak a kikötői központokba, ahol felvehették őket a haditengerészethez. A szabotőrök felrobbantották a "Benedetto Brin" csatahajót (kiszorítása 13 500 tonna), a 800 fős legénység fele meghalt. 1916. augusztus 2-án a "Leonardo da Vinci" páncélos csatahajó (kiszorítása 22 000 tonna) robbant fel az olasz haditengerészet modern, legnagyobb és leggyorsabb hajója. Számítalan sikeres hadművelet volt, de Fiedler kísérletét, hogy felrobbantsa a Toronto melletti olasz tengeralattjáró-bázist, egy olasz járőr megakadályozta.”³¹⁵³

1919.

*1919.03.22-én az SMS Tegetthoff és az SMS Erzherzog Franz Ferdinand Velencében.
A hajók ekkor láthatóan működésképesek.*

*Az SMS Tegetthoff megérkezésekor az olasz hajók a következő zászlójelzést húzták fel: „Bosszú
Lissáért”*

1919.04.27-én Velencében a nagyközönség is megnézhetette a zsákmányolt hajókat.³¹⁵⁴

1920.

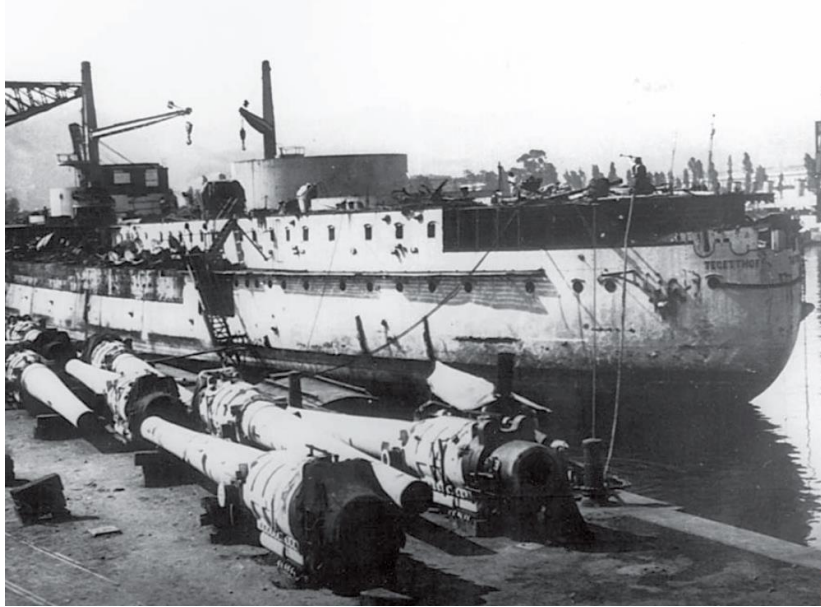
A Saint-Germain-en-Laye-i szerződés értelmében 1920-ban végleg Olaszországnak engedték át az SMS Tegetthoffot és több egykori monarchiás hadihajót.

Ebben az időszakban szerepelt az *Eroi di nostri mari* ("Tengereink hősei") című filmben, amely Szent István elsüllyedését mutatta be.

A Washingtoni Haditengerészeti Szerződés 1922-es elfogadását követően, 1924 és 1925 között La Speziában lebontották. Egyik horgonyát a brindisi olasz tengerészek emlékművénél állították ki, ahol még mindig megtalálható.

³¹⁵³ Jihočeská Pravda, květen XXIX/102, 1973-05-01 / No. 102 (A Csehszlovák Kommunista Párt lapja.)

³¹⁵⁴ Neuigkeits-Welt-Blatt, April 1919-04-27

A bontás alatt álló Tegetthoff³¹⁵⁵

Az Osztrák - Magyar Haditengerészet előtt tisztelegve az SMS Tegetthoff-ból származó harangot 1942.11.22-én a Regia Marina ajándékozta a Prinz Eugen német cirkálónak. A német Prinz Eugen az SMS Prinz Eugen csatahajóról is örökölt részeket. A második világháború után a Tegetthoff harangot Grazban, Ausztriában állították ki, ahol ma is megtekinthető.

3156

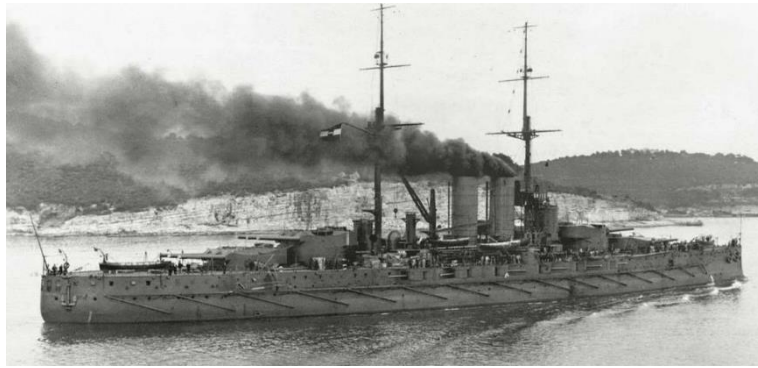

3157

³¹⁵⁵ ³¹⁵⁵ https://htenger.blog.hu/2020/02/02/jeno_herceg_vegnapjai

³¹⁵⁶ <https://www.wikidata.org/wiki/Q671876>

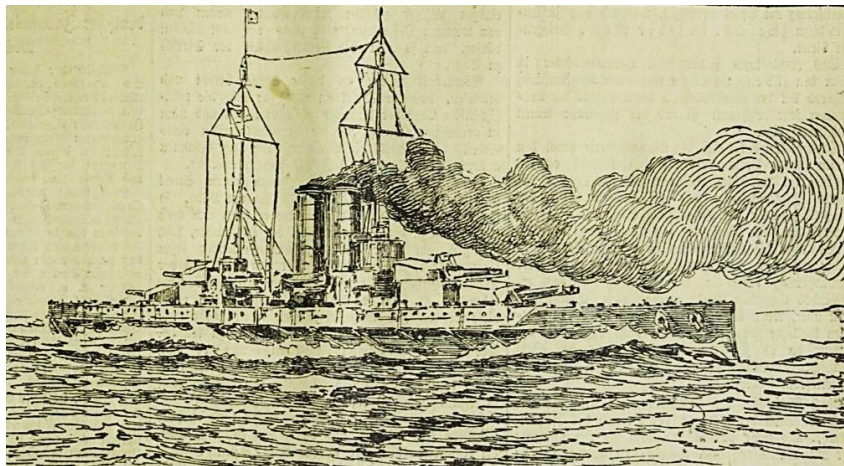
³¹⁵⁷ <https://jenikirbyhistory.getarchive.net/media/rellis-sms-tegetthoff-447886?zoom=true>

3158

*Az SMS Viribus Unitis és Tegetthoff csatahajók torpedóhajók kíséretében 1913-ban*³¹⁵⁹

3160

Parancsnokai:

Anton Alexander Hansa sorhajókapitány 1913. március 27 – 1913. április

Franz Holub /Golub/ (született Prágában) sorhajókapitány 1913.05.21 (06.10)-1915-1916 (1915.05.01-től ellentengernagy)³¹⁶¹

Heinrich Ritter von Nauta sorhajókapitány 1917. február 20 – 1918. április

Heinrich Freiherr Pergler von Perglas sorhajókapitány 1918. április 15 – 1918. november³¹⁶²

³¹⁵⁸ <https://jenikirbyhistory.getarchive.net/media/sms-tegetthoff-5eb7ae?zoom=true>

³¹⁵⁹ <https://jenikirbyhistory.getarchive.net/media/august-von-ramberg-k-u-k-kriegsflotte-1913-5b1032?zoom=true>

³¹⁶⁰ Neugkeits-Welt-Blatt, März 1912-03-21

³¹⁶¹ <https://archakrkonos.cz/osoby/6034-holub-franz-1865/>

³¹⁶² https://issuu.com/belvederemeridionale/docs/kramlimihaly-2021-austro-hungarian_battleships_190/s/13556369

Admirálisok:

1914 Haus Antal tengernagy

1914 Franz Löffler ellentengernagy

1915-1916, majd 1917.07.14-től a zászlóshajója Franz Holub ellentengernagy

Erdélyi Mihály tíz évig a haditengerészetnél szolgált, mint kormányos és megszervezte a Tegetthoff csatahajón a mandolin-zenekart.³¹⁶³

³¹⁶³ Magyar Muzsikaszó, 2. évfolyam, 1933-11-01 / 11. szám